

HÖGSKOLAN
Dalarna

Lärarprogrammet
Examensarbete, 10 poäng
ht 2006

Kurs: Pedagogiskt arbete C

Attityder till betygsättning i ordning och uppförande

- en studie bland lärare och elever i Ålands lyceum

Uppsatsförfattare: Marcus Englund och Anna Nylund
Handledare: Peter Reinholdsson

Abstract

Syftet med den här uppsatsen har varit att ta reda på hur lärare och elever i Ålands lyceum förhåller sig till ordnings- och uppförandekriterier i betygsättningen. Vi har sett på skillnader mellan kön och också mellan olika ämnen och vi har också jämfört vårt resultat med tidigare undersökningar som gjorts i Sverige. Vår undersökning har gjorts bland 104 elever i årskurs två på gymnasiet och åtta lärare i ämnena matematik, historia, svenska och idrott. Undersökningen bland eleverna gjordes genom enkäter och bland lärarna genom intervjuer.

Resultatet visar att lärarna tycker att ordning och uppförande ska vägas in i ämnesbetyget, precis som det görs nu i Ålands lyceum. Det har visat sig att en majoritet av eleverna vill ha ett separat betyg eller omdöme i ordning och uppförande. Flickorna är klart positivare till ett separat betyg i ordning och uppförande. De tycker också att ordnings- och uppförandekriterier ska vägas in mera i betygen. Det som vi också kommit fram till är att lärarna följer läroplanen i stor utsträckning, vilket till stor del beror på att de fått göra den själva. Resultaten mellan vår undersökning och tidigare undersökningar gjorda i Sverige skiljer sig inte så mycket, trots att lärarna på Åland ska ta hänsyn till ordning och uppförande i betygsättningen, medan lärarna i Sverige inte ska det.

Nyckelord: Betygsättning, ordning, uppförande, Åland

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	4
1.1 SYFTE	4
1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR	4
2. METOD	4
2.1 UNDERSÖKNINGSGRUPPER.....	4
2.2 ENKÄTENS UTFORMNING.....	5
2.3 INTERVJUNS UTFORMNING.....	5
2.4 GENOMFÖRANDE.....	6
2.5 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	6
3. BAKGRUND	7
3.1 ÅLANDS LYCEUMS HISTORIA.....	7
3.2 POLITISK DEBATT OM BETEENDE OCH UPPFOSTRAN I SVERIGE.....	7
3.3 ÅLANDS LYCEUM.....	9
3.4 ÅLÄNDSKA LÄROPLANER.....	9
3.4.1 Matematik.....	10
3.4.2 Svenska.....	11
3.4.3 Idrott.....	11
3.4.4 Historia.....	11
3.5 DEN SVENSKA LÄROPLANEN.....	11
3.6 BETYGSÄTTNING.....	12
4. TIDIGARE FORSKNING	13
5. RESULTAT	17
5.1 LÄRARINTERVJUER.....	17
5.1.1 Frånvaro.....	17
5.1.2 Flit, ambition och lektionsarbete.....	19
5.1.3 Läxläsning.....	20
5.1.4 Ansvarstagande.....	20
5.1.5 Samarbetsförmåga.....	21
5.1.6 Personlighet.....	22
5.1.7 Personlig syn på betygsättningen.....	22
5.1.8 Skillnader mellan könen.....	23
5.2 ELEVENKÄTER.....	24
6. SAMMANFATTANDE DISKUSSION	32

REFERENSER	34
BILAGA 1: Lärarintervjuer	
BILAGA 2: Enkätfrågor till eleverna	

1. INLEDNING

Idag pågår det mycket diskussioner om ordningen i den svenska skolan i och med den borgerliga alliansens maktövertagande i höstas. Folkpartiet och kristdemokraterna har länge varit för att ordningsbetyget ska återinföras, och nu verkar en kompromiss med moderaterna och centern ha gjorts om att skolor ska få ge skriftliga omdömen om en elevs uppförande.¹ En Sifomätning som har gjorts på uppdrag av folkpartiet visar också att nästan 7/10 av den svenska befolkningen vill ha ordningsbetyg i skolan.² Eftersom den här frågan är så aktuell i dagsläget vill vi undersöka hur det ser ut på Åland i ordnings- och uppförandehänseende i betygsättning, eftersom lärarna på Åland ska ta i beaktande elevernas beteende när de ger dem kursvitsord och för att finländska skolor är kända för att ha bra ordning.³ Det här är något som kan vara intressant ur svensk synvinkel, eftersom detta är något som inte ska bedömas i Sverige. Ändå visar Sifos undersökning också att en majoritet av de intervjuade tror att lärarna väger in elevens uppförande när de sätter betyg.⁴ I och med vår undersökning hoppas vi få reda på hur eleverna och lärarna på Åland ser på ordning och uppförande i betygsättningen och om det ser lika ut mellan länderna fastän de har två olika system, eller om lärarna bedömer olika i de olika länderna.

1.1 SYFTE

Syftet med denna undersökning är att ta reda på hur elever och lärare i Ålands lyceum upplever och förhåller sig till ordnings- och uppförandekriterier i betygsättningen. Vi kommer sedan att jämföra våra resultat med resultaten från undersökningar gjorda i Sverige.

1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur ser elevernas och lärarnas attityder ut till betygsättning av ordnings- och uppförandekriterier?

Skiljer sig pojkarnas och flickornas attityder till betygsättning av och ordnings- och uppförandekriterier?

Hur skiljer sig betygsättningen i ordning och uppförande mellan ämnena matematik, historia, idrott och svenska?

2. METOD

2.1 UNDERSÖKNINGSGRUPPER

I vår undersökning har 104 elever deltagit, varav 53 flickor och 51 pojkar, från årskurs två i Ålands lyceum. Vi valde att göra vår undersökning i årskurs två på gymnasiet, eftersom de eleverna har haft den nya läroplanen i över ett års tid och därför är bättre insatta i det nya systemet, än eleverna i årskurs ett. Eleverna i årskurs tre har ännu den gamla läroplanen. Urvalet av eleverna gick till så att de lärare som hade möjlighet delade ut enkäterna till eleverna. Ur lärarkåren deltog åtta stycken, sex män och två kvinnor, i vår undersökning fördelade på fyra ämnen; matematik, historia, svenska och idrott. Orsaken till att vi valde dessa ämnen är att vi ville

¹ Carlbon, M. (060902), *Alliansen enig om ordningsomdömen* i www.dn.se.

² Wijnbladh, O. (060915), *Sju av tio vill ha ordningsbetyg i skolan* i www.dn.se.

³ Carlbon, M. (060822), *Lärarna bakom succén för skolorna i Finland* i www.dn.se.

⁴ Wijnbladh, O. (060915)

ha modersmålet, ett naturvetenskapligt ämne, ett samhällsvetenskapligt ämne och så ville vi ha ett praktiskt ämne, för att få en så bra bredd som möjligt utgående från läroplanen.

2.2 ENKÄTENS UTFORMNING

Vi har valt att använda en kvantitativ metod för att få reda på elevernas attityder till ordning och uppförande i betygssättningen. Orsaken till att vi har valt att använda oss av en enkätundersökning är att vi vill nå ut till en stor grupp elever,⁵ och även för att de undersökningar vi kommer att jämföra med har använt sig av enkätundersökningar och därför är det bra att använda sig av samma undersökningssätt. En annan orsak till att vi valt att använda en enkätundersökning är att då får eleverna chansen att i lugn och ro se på frågorna och överväga svarsalternativen, i en intervjusituation är det lätt att de blir stressade.

I vår enkät började vi med att presentera vår undersökning och berättade för eleverna att de är anonyma och att deras svar inte kan kopplas ihop med dem. Vi har valt att både ha samma frågor som tidigare undersökningar har använt sig av⁶, men vi har också använt oss av egna konstruerade frågor. Men även alla de frågorna har någon form av anknytning till den tidigare forskningen vi kommer att jämföra med. Två av våra frågor tar upp skillnader mellan ämnena matematik, historia, svenska och idrott. Vi valde att fråga eleverna om de anser att det finns skillnader mellan dessa ämnen, eftersom vi intervjuat lärare inom just dessa ämnesområden, och då kan det vara intressant att se om det finns några synliga skillnader mellan vad eleverna anser om ämnena och hur de specifika ämneslärarna ser på samma frågor.

Vi har även valt att ha både frågor med fasta svarsalternativ och öppna frågor. En del fasta frågor har vi också valt att komplettera med en öppen frågekonstruktion för att eleverna ska få en chans att utveckla sina svar.⁷ I de flesta frågor med fasta svarsalternativ ska eleverna bara sätta ett kryss om de håller med om påståendet, men i fråga fyra och fem har vi använt oss av en ordinalskala,⁸ med skalstegen *mycket*, *ganska mycket*, *lite* och *inte alls*. Orsaken till att vi valde ordinalskala var därför att vi ville se hur mycket olika kriterier vägs in i betygssättningen. I slutet på vår undersökning förekom några öppna frågor som vi valde att ha med för att få ut lite mer djupgående svar i undersökningen.

God validitet innebär att man undersöker det man ska undersöka.⁹ Det tycker vi att vi har tagit bra hänsyn till i vår undersökning genom att vi till stor del bygger vår undersökning på tidigare undersökningar. Reliabiliteten, dvs. enkätens tillförlitlighet,¹⁰ har vi försökt garantera genom att vi gjort en provenkät som vi delat ut till några elever i en liknande urvalsgrupp som den undersökta. Vi skickade ut enkäten till personerna på mail och bad dem kommentera enkäten. Vi ville se att de hade förstått frågorna och språket i enkäten.

2.3 INTERVJUNS UTFORMNING

Vi har valt att använda en kvalitativ studie för att ta reda på lärarnas attityder till ordning och uppförande i betygssättningen. Orsaken till att vi valde att intervjua lärarna var för att vi ville att de skulle få prata fritt, utan att bli påverkade av färdiga svarsalternativ och för att vi därefter skulle kunna ställa eventuella följdfrågor.

⁵ Ejlertsson, G. (2005), *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Studentlitteratur, Lund. s.11.

⁶ Holzmann, M. (2005), *Betyg och bedömning – I teorin och praktiken*. Högskolan Dalarna.

⁷ Ejlertsson, G. (2005), s.52.

⁸ Ejlertsson, G. (2005), s.99.

⁹ Patel, R. och Davidson, B. (1994), *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur, Lund. s.85.

¹⁰ Patel, R. och Davidson, B. (1994), s.88.

Vi började vår intervju med att berätta att de var anonyma och ungefär hur lång tid den skulle ta. Vår första fråga *Vad anser du att ligger till grund för din betygsättning?*, valde vi att komplettera med flera följdfrågor som handlade specifikt om hur de bedömer ordning och uppförande, eftersom de flesta lärare inte kom in på det direkt i sina svar. De andra två frågorna hade vi inga direkta följdfrågor till utan ställde enbart frågor om något var oklart.

Vi anser att våra intervjuer har en god validitet, eftersom vi använt oss av samma upplägg som en tidigare undersökning och vid behov lagt till frågor så att de passade våra frågeställningar. För att säkra en god reliabilitet genomförde vi en provintervju med en person ur en liknande urvalsgrupp. Vi ville försäkra oss om att de intervjuade skulle förstå frågorna på det sätt vi hade tänkt oss.

2.4 GENOMFÖRANDE

För att kunna genomföra vår undersökning kontaktade vi rektorn på Ålands lyceum, först vi mail och därefter pratade vi även med henne på telefon. Hon kontaktade i sin tur via mail de ämneslärare som vi var intresserade av att intervjua och de kontaktade oss och vi kom överens om en tid som passade. Intervjuerna ägde rum i lärarnas klassrum, arbetsrum och i skolans konferensrum så att det skulle vara lugn och ro när vi intervjuade. För att kunna gå tillbaks och lyssna igen på lärarnas svar valde vi att spela in dem på band, efter att ha fått tillåtelse av dem att göra det.

Gällande elevernas enkätundersökning kontaktade rektorn de lärare som hade undervisning med tvåorna och de delade i sin tur ut enkäterna till eleverna under sina lektioner, när det passade för dem. Eftersom vi inte själva kunde närvara vid undersökningen, försökte vi ha så tydliga instruktioner som möjligt så att det inte skulle ske några missförstånd vid ifyllandet av enkäten. Det är ändå svårt för oss att veta om själva utdelningen av enkäterna och ifyllandet har gått till på ett sådant sätt att eleverna har fått tillräckligt med tid och inte behövt känna sig stressade, eftersom vi själva inte närvarade när de delades ut och detta är ju något som kan ha påverkat resultatet.

Sammanställandet av intervjuerna och enkäterna har vi gjort manuellt. Då vi gick igenom enkäterna märkte vi att en elev endast hade fyllt i frågorna på första sidorna, och vi valde då att ta bort hela den enkäten ur vårt resultat. Vi har även valt att inte ta med de öppna frågorna i enkäterna i resultatet, eftersom de gav i princip samma resultat som de tidigare svaren.

2.5 ETISKA ÖVERVÄGANDEN

När vi gjorde undersökningen, hade vi en del etiska överväganden att ta hänsyn till. Vi började våra intervjuer med att berätta för lärarna att vi skulle försöka att garantera deras anonymitet, genom att inte använda deras namn. Men eftersom skolan vi gjorde våra intervjuer på är Ålands enda teoretiska gymnasium, är det svårt att garantera deras anonymitet helt och hållet. Men detta var något lärarna var införstådda med och accepterade. Ändå kan ju vetskapen om att de kanske inte kunde vara helt och hållet anonyma ha påverkat deras sätt att svara på frågorna.

Vi bestämde oss också för att inte ta med lärarnas åsikter, som kom fram någon gång, om de andra lärare vi intervjuade, just eftersom det kan gå att ta reda på vem som har sagt vad om vem, vilket kanske kan leda till konflikter, men också för att det egentligen inte var relevant för vår undersökning.

3. BAKGRUND

Vi kommer i vårt examensarbete att skriva bakgrunden innan den tidigare forskningen, eftersom vi tycker att det är bättre för läsaren att få en inblick i det åländska skolväsendet, innan vi går in på tidigare studier som gjorts i ämnet. I bakgrunden kommer vi också att ta upp den politiska debatten om betyg i ordning och uppförande i Sverige och den svenska läroplanen.

3.1 ÅLANDS LYCEUMS HISTORIA

Vid andra världskrigets slut så var Ålands lyceum en skola som eleverna valde att gå till redan vid 11-års ålder om de ville ta studenten. Då gick eleverna, fram tills de blev gymnasieelever, i något som kallades mellanskola. Bestämmelsen att eleverna redan vid elva års ålder skulle välja Ålands lyceum ändrades 1974 då gymnasiet började se ut som idag, d.v.s. tre år på Ålands lyceum.¹¹

Efter andra världskriget var disciplinen relativt hård på skolan, bland annat fick eleverna inte gå på bio eller ha fest utan rektorns tillstånd. Eleverna skulle även nia sina lärare. De vanligaste påföljderna var antingen kvarsittning eller vid grövre överträdelser, relegering under en viss period.¹² Det fanns även vitsordsbetyg i ordning och disciplin.¹³ Eleverna kunde känna att de fick sänkt ämnesvitsord om de sa vad de tyckte.¹⁴

1968 löstes skolans regler upp en hel del. Orsaken till detta var att det blåste vänstervindar i världen. Den utlösande faktorn för Ålands lyceum var att 14 elever från skolan var på studiebesök i en dansk skola. Där såg eleverna hur de danska eleverna fick röka i matsalen och hur de duade sina lärare. Eleverna betraktade efter besöket Ålands lyceum som mycket konservativt. Det här gjorde att förändringar mot mer liberala regler skedde på skolan. Det som slopades var att eleverna inte längre hade kvarsittning och att eleverna inte behövde nia lärarna.¹⁵ Däremot fanns vitsordsbetyg i ordning och disciplin kvar tills början av 1970-talet.¹⁶ Reglerna från 1968 fanns kvar i skolan ända fram till 1999. Däremot var det flera regler som inte användes i praktiken, bland annat att eleverna absolut inte fick vara sena till morgonsamlingen, eftersom det inte fanns någon morgonsamling och att eleverna skulle ställa sig upp när rektorn kom in i klassrummet.¹⁷

3.2 POLITISK DEBATT OM BETEENDE OCH UPPFOSTRAN I SVERIGE

Här följer en kort tillbakablick över hur beteende och uppfostran har påverkat den svenska gymnasieskolan från andra världskriget och framåt. Orsaken till att vi tar upp detta är för att precis som idag påverkar samhället och den rådande politiken hur skolväsendet ser ut. Det här är något som kunde ses redan på 1940 och 1950-talet, då det var vanligt att lärarna satte betyg efter hur eleverna uppförde sig och inte efter deras kunskaper. Det ansågs gynna överklassen och missgynna arbetarklassen. Därför ville socialdemokraterna ändra betygssystemet. Detta skedde också under 1962 när relativa betyg infördes. Dessa betyg skulle grunda sig på provresultat, vilket

¹¹ Björk, T. och Häggblom, H. (1999), *Ålands lyceums 100 årsjubileum - historia 1845-1999*. Mariehamn. s.6-7.

¹² Johansson, I. och Sjö Dahl, P. (1999), *Ålands lyceums 100 årsjubileum – ordning, regler och straff*. s.4-5.

¹³ Björk, T. och Häggblom, H. (1999), s.6-7.

¹⁴ Johansson, I. och Sjö Dahl, P. (1999), s.6.

¹⁵ Johansson, I. och Sjö Dahl, P. (1999), s.4-6.

¹⁶ Björk, T. och Häggblom, H. (1999), s.6-7.

¹⁷ Johansson I och Sjö Dahl P. (1999), s.6-8.

skulle medföra att alla elever hade samma möjlighet att uppnå högre betyg.¹⁸ Under den här tiden var också utkuggning och kvarsittning vanligt i realskolan.¹⁹

I mitten av 1960- talet skedde en annan stor förändring, då studentskrivningarna slopades.²⁰ I slutet av 60-talet och i början av 70-talet blåste vänstervindar in över skolor och universitet och påverkade den pedagogiska och den skolpolitiska debatten. Det fanns en stark tilltro till att skolan skulle bli ett förändringsinstrument som kunde förändra samhället till en önskad riktning. Den här nya typen av skola fick kritik från den så kallade kunskapsrörelsen, som uppfattade skolan som kravlös. De flesta inom den här rörelsen var borgerliga och de krävde ordning och reda och mer fasta kunskaper i skolan. Under 1980-talet fick kunskapskraven ett allt starkare fäste i skolan. De ville få bort den så kallade flumstämpeln.²¹ Den mest dramatiska förändringen av skolan under 1990-talet var övergången till ett kunskaps- och målrelaterat betygssystem.²² I debatten kring de nya betygens införande, fördes också en diskussion där personlighetsfaktorer diskuterades. Moderaten Beatrice Ask skrev 1991, ett tilläggsavsnitt till Betygsberedningen, om ett övervägande av att återinföra ett ordnings- och uppförandebetyg.²³ Detta var som vi idag vet något som inte infördes, utan istället har Sverige ett kunskaps- och målrelaterat betygssystem, där målen ska vägleda lärare och elever i skolarbetet, och där kriterierna på olika kunskapsnivåer ska användas vid betygssättningen.²⁴ Betygen bör alltså vara kriteriebestämda och inte målrelaterade.²⁵

Ända från och med 1940- talet har det också pågått en diskussion gällande synen på ordnings- och uppförandebetygen och synen på betygen allmänt i gymnasieskolan mellan arbetsgivarna och deras talesmän, SAF och arbetarna och deras talesmän, LO. SAF ställde sig redan 1951 tveksam till att betyget i ordning skulle tas bort. De ansåg att ett omdöme om elevernas ordning kunde vara en bra indikation på hur elevernas sannolika uppträdande på arbetsplatserna skulle se ut. Även genom en enkätundersökning på arbetsmarknaden som berörde anställningar i arbetslivet 1957 kommer det fram att de ville att skolan bör lämna uppgifter om elevernas flit, arbetsförmåga, samarbetsförmåga och noggrannhet.²⁶ LO tyckte däremot det motsatta. De ville att betygen i ordning och uppförande skulle slopas eftersom de bl.a. grundar sig på en för kort tidsperiod och dessutom ofta blir påverkade av faktorer som eleven inte kan påverka, t ex hemförhållanden, lärare och klass- och kamratmiljöns slumpmässiga sammansättning, som skapar ett visst beteendemönster och handlande. SAF var också helt mot de nya kunskaps- och målrelaterade betygen som kom i mitten på 1990-talet. SAF ville ha en betygsskala bestående av betygen Godkänd, Väl godkänd och Utmärkt och när det gäller betyget Icke godkänd funderade de istället över att inte ge något betyg alls innan man uppnått godkänt. Betygen ska ges senast från och med årskurs 5 och även ett betyg i ordning och uppförande bör finnas med. SAF tycker att skolans betygssättning ska bestå av, förutom en gradering av kunskaper och färdigheter, en del där personlighetsegenskaper betygsätts. Dessa egenskaper ska tillsammans med närvaro bedömas och registreras av skolan, och helst ska det finnas ett ordnings- och uppförandebetyg. De menar att en elev som är borta mycket från skolan, troligtvis även har en benägenhet att vara borta mycket från en kommande arbetsplats. SAF menar att kontroll och betygssättning av ordning, flit, arbetsförmåga, samarbetsförmåga, noggrannhet m.m., kan vara bra för att kunna förutspå hur en person kommer att uppträda på en kommande arbetsplats. LO å andra sidan menar att en betygssättning av dessa egenskaper kan få negativa konsekvenser, p.g.a.

¹⁸ Mähl, P. (1991), *Betyg – men på vad? En bok om kunskapssyn och prov*. HLS Förlag Stockholm. s. 227.

¹⁹ Richardsson, G. (1999), *Svensk utbildningshistoria*. Studentlitteratur, Lund. s.74-75.

²⁰ Egidius, H. (2002), *Pedagogik för 2000- talet*. Bokförlaget Natur och kultur, Stockholm. s.253.

²¹ Richardsson, G. (1999), s.104-105.

²² Richardsson, G. (1999), s.167.

²³ Andersson, H. (1999), *Varför betyg? Historiskt och aktuellt om betyg*. Studentlitteratur, Lund. s.68.

²⁴ Egidius, H. (1994), *Kunskapsrelaterade betyg*. Gleerups Förlag, Malmö. s. 114-115.

²⁵ Egidius, H. (1994), s. 111.

²⁶ Andersson, H. (1999), s.79.

att de studerande kan bli stämplade och p.g.a. att bedömningar av personlighet är instabila och kan vara missvisande.²⁷

Även studier under senare år visar på att det finns ett stort intresse hos konsumenter när det kommer till personlighetsfaktorer.²⁸ I många annonser i dagstidningar efterfrågas personlighetsfaktorer såsom utåtriktad läggning, samarbetsförmåga och flexibilitet. Även intagning till högskolor tar hänsyn till detta, när de i större utsträckning har börjat använda sig av intervjuer.²⁹ Skolverkets studie visar att personlighetsfaktorer ofta spelar en avgörande roll för om en person får ett arbete eller inte.³⁰

3.3 ÅLANDS LYCEUM

Ålands lyceum är Ålands enda teoretiska gymnasieskola. Varje läsår består av sex kursperioder på ca sex veckor vardera. För att ta examen måste man ha läst minst 75 kurser. I Ålands lyceum råder det närvaroplikt, däremot kan de studerande vid vissa speciella omständigheter få ledigt. De kan t.ex. få ledigt om de representerar skolan vid vissa speciella evenemang. Om den studerande representerar skolan vid olika evenemang måste hon ändå vara närvarande i så stor grad att hon inte riskerar att inte få något vitsord. Det innebär att eleven får avbruten kurs, vilket i sin tur gör så att eleven måste gå om kursen för att kunna lämna gymnasiet.

Om en studerande är upprepat frånvarande från undervisningen utan giltigt skäl, får hon inget kursvitsord. Om en elev är borta för mycket från kursen, skriver läraren in ett A, för avbruten kurs, och eleven måste, för att få ett betyg, gå om kursen. En avbruten kurs kan dessutom inte tenteras. De här reglerna berättar lärarna om för de studerande i början av kurserna, så att alla ska veta vad som gäller.

Eftersom Ålands lyceum är en stor arbetsplats, ca 480 studerande och 60 anställda, påpekar de vikten av att följa fastställda tider, dvs. deadlines, för att allting ska löpa. Det är oerhört viktigt att alla respekterar sista datum för inlämningsuppgifter, ändringar i schemat, att sjukanmäla sig och att anmäla sig till slutexamensprov samt omtagningar. De påpekar också att eftersom alla kan drabbas av sjukdom, är det viktigt att inte förlita sig på den sista inlämningsdagen, utan istället försöka lämna in uppgifter med lite större tidsmarginal.³¹

3.4 ÅLÄNDSKA LÄROPLANER

Ålands Lyceum tar i sin läroplan upp att skolans verksamhet ska formas av ömsesidig hänsyn, omsorg och respekt. All samvaro ska utmärkas av vedertaget goda seder.³² Under rubriken värdegrunder som undervisningen ska präglas av, tas bl.a. samarbete och ansvar upp.

Betygssystemet på Åland använder en vitsordsskala från 4-10, där 4 är underkänt och 10 är det bästa. I läroplanens ämnesdel finns bedömningstecken som anger när den studerande uppnått berömliga (9-10), goda (7-8) eller nöjaktiga (5-6) kunskaper. Bedömningstecknen är utformade så här, för att det ska vara så rättvist som möjligt, det vill säga att eleverna ska bedömas lika oavsett lärare.³³

I bedömningsgrunderna står det att bedömningsgrunderna ska vara mångsidiga. De ska bland annat grunda sig på lärarnas observationer av elevernas framsteg och kunskaper. Det

²⁷ Andersson, H. (1999), s.79-82.

²⁸ Andersson, H. (1999), s.68.

²⁹ Andersson, H. (1999), s.68.

³⁰ Andersson, H. (1999), s.70.

³¹ Ålands lyceums studieguide. (2006), s.10-11.

³² Ålands lyceums läroplan. (2006), s.6.

³³ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.19-20.

intressanta för vår undersökning, är att läraren även ska beakta elevens förmåga till självständigt arbete och förmåga att samarbeta med andra.³⁴

Bedömningen grundar sig också till stor del på ett kursprov vid slutet av kursen. Om eleven inte kan närvara vid detta prov, t.ex. på grund av sjukdom eller skriver underkänt måste eleven skriva om provet vid ett speciellt omtagningstillfälle. Misslyckas eleven som skrivit underkänt vid det första tillfället igen vid det andra tillfället har den studerande förbrukat sin rätt till omtagning. Vill den studerande få godkänt i kursen, måste hon gå om hela kursen igen, eller vid speciella tillfällen tentera kursen, men då ingår också ett extra arbete. Vid sjukdom måste eleven lämna in ett skriftligt sjukintyg, senast två dagar efter att eleven kommit tillbaka till skolan efter frånvaron, annars får eleven inte göra någon omtagning.³⁵ Studerande som varit frånvarande vid provtillfället och inte har ett sjukintyg har förlorat sin rätt till att avlägga såväl kursprovet, samt rätten till omtagningsprov.³⁶

Inom alla ämnen, utom de praktiska, finns det allmänna betygskriterier som lärarna ska ta hänsyn till när de bedömer de studerande. Dessa är:

Berömlig nivå (vitsorden 9-10) ges studerande som

- har ingående och helhetsmässiga kunskaper
- har lätt att se samband och helheter
- löser problem och uttrycker sig självständigt, kreativt och personligt
- självständigt kan strukturera, planera och redovisa arbeten
- kan värdera och analysera behandlat ämnesområde

God nivå (vitsorden 7-8) ges studerande som

- har goda kunskaper
- förstår orsak och verkan
- kan arbeta efter modeller
- kan redovisa sina kunskaper men behöver ett visst stöd för strukturering

Nöjaktig nivå (vitsorden 5-6) ges studerande som

- har vissa splittrade kunskaper
- har svårt att se helheter
- behöver stöd för att redovisa sina kunskaper, men som ändå på ett acceptabelt sätt uppnår angivna mål³⁷

Det finns också specifika övergripande betygskriterier i alla ämnen.

3.4.1 Matematik

I ämnet matematik ska bedömningarna grundas på ”de studerandes förmåga att presentera lösningar, i processen att bilda matematiska begrepp och förmåga att analysera problembeskrivningar”. Relevant för vår undersökning är också att elevernas förmåga att bedöma sitt eget arbete och deras förmåga att samarbeta med andra studerande och läraren ska

³⁴ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.19.

³⁵ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.21.

³⁶ Ålands lyceums studieguide. (2006), s.10.

³⁷ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.23, 68, 96.

bedömas.³⁸ De studerande bedöms utgående från de ovanstående betygskriterierna, på basis av kursprov och sina insatser under lektionerna.³⁹

3.4.2 Svenska

I kurserna svenska och litteratur ska de studerande bedömas utgående från bland annat muntliga och skriftliga prestationer. De ”studerandes egen förmåga att planera och genomföra eget arbete och hur ansvarsfullt den studerande sköter sina individuella uppgifter”, samt hur den studerande fungerar i samarbete med andra, beaktas också.⁴⁰

3.4.3 Idrott

Inom ämnet idrott finns det allmän del som tar upp att idrottsundervisningen ”skall främja samarbete och sporra till ansvarstagande och rent spel. Undervisningen ska ta sikte på goda vanor, etik och estetik.”⁴¹ Annars fokuseras bedömningen väldigt starkt på samarbete, inställning och etik. Bland annat ska den studerande för att uppnå berömlig nivå, dvs. 9 eller 10, ”ha en positiv hållning och sprida en positiv anda”, ”ha ledaregenskaper och fungera optimalt i grupp”, självständigt kunna strukturera planera och genomföra uppdrag” och ”självständigt kunna värdera, analysera och handla etiskt”.⁴² För att uppnå god nivå, 7-8, ska den studerande ha ”en god inställning och fungera mycket bra i en grupp” och kunna ”värdera och handla etiskt”. För att uppnå nöjaktig nivå, 5-6, ska den studerande kunna ”fungera med ledning i grupp”.⁴³ De studerande bedöms också utgående från deras insatser under lektionerna, och då är särskilt färdighet, intresse, framsteg och positiv inställning av betydelse.⁴⁴

3.4.4 Historia

Historieläroplanen skiljer sig åt på en för oss viktigt punkt. I historia ska läraren inte ta hänsyn till elevernas planeringsförmåga, ansvar och inte heller hur eleven samarbetar med andra. Detta gör att historielärarna bara ska bedöma elevernas kunskaper.⁴⁵ Det som däremot är intressant är att i skolans läroplan och den allmänna läroplanen för teoretiska gymnasier på Åland ska eleverna också bedömas med beaktande till planering, ansvarstagande och samarbete. Då går det att diskutera om detta också skall ingå i historia ämnet. I och för sig finns också detta med i den svenska läroplanen, men då att lärarna under mål att sträva mot ska ta med elevernas planeringsförmåga.

3.5 DEN SVENSKA LÄROPLANEN

I det svenska betygssystemet finns det inga direkta ordnings- och uppförandekriterier som läraren ska ta hänsyn till i bedömningen, utan lärarna ska endast ta i beaktande elevernas kunskaper.⁴⁶

³⁸ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.67.

³⁹ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.68.

⁴⁰ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.22.

⁴¹ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.134-135.

⁴² Ålands lyceums läroplan. (2006), s.134-135.

⁴³ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.135.

⁴⁴ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.135.

⁴⁵ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.96.

⁴⁶ www.skolverket.se ”Lpf 94”.

Inte heller i de enskilda ämnens kursplaner, dvs. matematik, historia, svenska och idrott, finns det några betygskriterier som är baserade på ordning och uppförande.⁴⁷

3.6 BETYGSÄTTNING

I den här delen kommer relevant litteratur om ordnings- och uppförandekriterier i Sverige att tas upp. Tyvärr kommer ingen åländsk litteratur att finnas med i den här delen helt enkelt p.g.a. att ingen sådan skrivits.

Betyg och bedömning är en fråga som ofta upprör och orsakar starka känslor. En av orsakerna till detta kan vara att det ofta känns som att bedömningen till stor del upplevs som en bedömning av hela personen och inte bara av de prestationer personen utfört. Bra betyg kan ofta verka väldigt motiverande, medan låga betyg kan göra så att personen i fråga skapar en negativ bild av sig själv och kan känna en upplevelse av misslyckande.⁴⁸ Det här är något som får stöd av skolverkets kvalitetsgranskning av betygsättningen som visar att bedömningsunderlaget varierar både mellan ämnen och mellan lärare. En del lärare väger in mer av personligheten, en del mindre. Detta kan ha att göra med att många lärare försöker göra allt de kan för att få en elev godkänd och därför försöker att med alla medel hitta bedömningsunderlag, t ex personlighetsfaktorer, som kan rädda eleven.⁴⁹ Det här är intressant ur den utgångspunkt att vare sig skollagen, läroplanerna, kursplanerna eller betygskriterierna innehåller något som ger stöd åt att betygsätta personlighetsegenskaper. Både kunskapsmässig och social utveckling betonas, men det är bara kunskapsdelen, dvs. den formella kunskapen, som ska betygsättas. I utvecklingssamtal ska dock ”den sociala utvecklingen främjas”, eftersom det är viktigt att den sociala kompetensen utvecklas. Trots detta får den som sagt inte bedömas. Men som tidigare forskning visat, vägs ändå personlighetsfaktorer in. Vidare studier får dock visa huruvida också dessa faktorer sätts på pränt i det kunskaps- och målrelaterade betygssystemet. Det har också visat sig efter en modell från SKF:s industrigymnasier att även närvaro, punktlighet, noggrannhet m.m. betygsätts helt öppet.⁵⁰

⁴⁷ www.skolverket.se ”Kursplaner”.

⁴⁸ Andersson, H. (1999), s.7.

⁴⁹ Andersson, H. (2002), *Betygen i backspeglarna – beskrivning och reflektioner i Att bedöma eller döma*. Stockholm. s.162-163

⁵⁰ Andersson, H. (1999), s.66.

4. TIDIGARE FORSKNING

Det har gjorts en hel del tidigare forskning på hur elever och lärare uppfattar och bedömer utifrån läroplanerna. Det är främst examensarbeten, på Pedagogiskt arbete C. Däremot är det ont om forskning som direkt har inriktat sig på elevers ordning och uppförande när det gäller betygssättning. Flera av dessa examensarbeten behandlar dock indirekt beteendets inverkan vid betygssättning i Sverige. Det finns även dåligt med forskning om betygssättning som handlar om Åland och Finland (som är på svenska). Vi har också haft svårt att hitta större forskningar som behandlar elevernas syn på betygssättning i relation till beteende. Dock är Bengt Selgheds doktorsavhandling *Ännu icke godkänt* en mycket intressant bok för oss när det gäller lärarnas sätt att sätta betyg. Selghed har intervjuat 30 lärare angående deras sätt att betygssätta eleverna. Här kommer lärarna också in på sådant som är intressant för vår undersökning, alltså tar lärarna vid betygssättning hänsyn till om eleverna uppför sig bra och om de sköter sig och lämnar in saker i tid. Däremot är intervjuerna inriktade på lärare som betygssätter i åttan och nian.⁵¹

I Selgheds studie om hur lärarna betygssätter har han delat in lärarnas betygssättningsätt i sex grupper. Dessa olika grupper som lärarna har placerats in i är: lärare som betygssätter elevers kunskaper och färdigheter, elevers sätt att agera i skolarbete, eleven som person, skolorganisatoriska aspekter, externa krav och förväntningar och lärarens personliga läggning. Det visade sig att alla 30 lärare utgick ifrån kunskaper. Det som var intressant för oss var att 8 (27 %) lärare även vägde in elevernas sätt att agera i skolan. Alltså vägde lärarna här in sådant som god ordning, vilja, flit och ambition för att få högre betyg. Medan frånvaro utan giltig förklaring, slarv med hemuppgifter och dålig samarbetsförmåga ledde till lägre betyg. Den andra intressanta gruppen för vår undersökning var lärare som betygssatte eleverna utifrån hur de var som personer. Selghed har kommit fram till att 7 av 30 (23%) lärare i studien väger in detta i betygssättningen. Det som Selghed har räknat in i denna grupp är om personen är öppen och trevlig eller blyg och tyst. Lärarna ger alltså högre betyg till de elever som är trevliga och lätta umgås med medan otrevliga eller blyga får lägre betyg.⁵²

Selghed kommer också fram till att det är lättare att bortse från elevers sätt att agera i matematik än i till exempel svenska. Orsaken till det är att i matematik så sätter läraren betyg efter skriftliga prov, medan inom svenskan har läraren mer diskussioner med eleverna och skapar en personlig kontakt med dem och detta gör att personligheten och beteendet väger in mer.⁵³

Selghed diskuterar också lärarnas uppfattning om hur dåligt uppförande bland elever ska behandlas. Lärarna har ofta personliga samtal med eleven och föräldrarna om en elev uppför sig dåligt. Däremot finns det en önskan om att lärarna skulle få använda sig av kraftfullare straff mot dåligt uppförande, både för elevens bästa, men också för att skapa ett bättre arbetsklimat.⁵⁴

En undersökning som är ännu intressantare för oss är Matilda Karlssons och Jon Olssons examensarbete *"Ja, det tar jag med i bedömningen – fast man egentligen inte får"* - en undersökning om gymnasielärares inställning till bedömning och betygssättning för att den är gjord på gymnasiet. I deras undersökning har de gjort intervjuer med 12 stycken gymnasielärare från Skåne. De har valt att intervjua sex lärare som jobbar på studieförberedande programmen och sex stycken på yrkesförberedande programmen. Vi har valt att fokusera på de studieförberedande lärarnas åsikter om ordning och beteende, eftersom det är relevant i vår undersökning. Det som kommer fram är att lärarna vet om att de inte ska ta med närvaron när de betygssätter, men att de menar att elevernas närvaro ändå påverkar deras betyg, för om de är borta så missar de flera genomgångar. Eleverna kan också genom att genomföra goda lektioner höja sina betyg. Det finns

⁵¹ Selghed, B. (2004), *Ännu icke godkänt – Lärares sätt att erfara betygssystemet och dess tillämpning i yrkesutövningen*. Malmö högskola.

⁵² Selghed, B. (2004), s. 161-175.

⁵³ Selghed, B. (2004), s. 164.

⁵⁴ Selghed, B. (2004), s.181.

till och med en skola som i sina lokala kursplansmål skrivit in att närvaron är obligatorisk för att eleverna ska få betyg. Det finns också en skillnad mellan teoretiska och praktiska program när det gäller närvaron. Det är viktigare att vara närvarande på de praktiska lektionerna för att få bra betyg än på de teoretiska lektionerna, eftersom på de praktiska lektionerna gör de uppgifter som är praktiska och då måste eleverna vara närvarande.⁵⁵

Lärarnas syn på elevers flit, ambitionsnivå och lektionsdeltagande varierade också. Fyra stycken av lärarna som hade teoretiska ämnen ansåg att detta inte skulle bedömas. Däremot ansåg en av lärarna att hon indirekt bedömde detta därför att eleverna som var med på lektionerna och aktivt deltog i diskussioner visade upp sina kunskaper. Den sista läraren som var inriktad mot de teoretiska linjerna tog upp att för honom var det av största vikt för eleverna att ta med deras flit, ambitioner och lektionsaktivitet i bedömningen. Detta menade han att är en del av elevernas uppfostran och den sociala delen av skolans arbete.⁵⁶

En del av undersökningen som också är intressant för vår del är hur lärarna ser på att eleverna inte lämnar in arbeten i tid, eftersom det inte står någonting om detta i de svenska betygskriterierna.⁵⁷ Däremot ska lärarna på Ålands lyceum ta hänsyn till planering och ansvar vid betygssättning.⁵⁸ Det som undersökningen kommer fram till när det gäller lärarnas syn på deadlines och hur försenade inlämningar påverkar betyget anser hälften av lärarna att förseningar leder till sänkt betyg på uppgiften. Två lärare ger till och med i princip inte högre än godkänt på försenade arbeten. Lärarna anger som orsak till detta att det är orättvist mot de andra eleverna. Däremot kan alla utom en av lärarna på studieförberedande linjer acceptera att eleverna lämnar in sent om det finns särskilda skäl. Läraren som inte tar hänsyn till varför arbetena är sena ser det som väldigt svårt att gradera vilken orsak som kan vara acceptabel. De lärare som ger eleverna som inte har lämnat in i tid lägre betyg har också haft i åtanke att uppgiften ska ta en viss tid och hinner eleverna inte klart i tid så har de inte heller klarat uppgiften tillfredsställande.⁵⁹ Av de tre övriga lärarna så är det två stycken av dem som har lite svävande svar angående att hålla deadlines. De anser att det är bra att de som lärare är hårda när det gäller deadlines både därför att de som lärare minskar arbetsbördan för dem själva, men också därför att de hjälper eleverna att strukturera upp studierna. Däremot är det elevernas kunskaper som ska betygssättas och det anser de att görs fast några arbeten är sena. Den sista läraren anser sig inte ha så stora problem med sent inlämnade uppgifter och om detta sker så får eleverna redovisa sina uppgifter senare efter att eleven har haft en diskussion med berörd lärare om varför hon inte lämnade in i tid.⁶⁰ Det som också kommer fram är att det inte finns någon gemensam syn på deadlines på skolorna.⁶¹

Karlsson och Olsson har också i sin undersökning sett om elevernas relation med lärarna påverkar betyget. Så var inte fallet. Ingen av lärarna ser till hur eleverna uppför sig. Däremot tar en av lärarna upp att han ser till hur eleverna mår och deras sociala bakgrund. Är det en elev som har det svårt och jobbigt privat och sedan jobbar hårt utifrån sina egna förutsättningar så anser han att den eleven har förtjänat godkänt.⁶²

En annan undersökning som är intressant för oss är Cecilia Holmgrens och Camilla Isaksson Forséns examensarbete i pedagogik som handlar om elevers och lärares attityder till kursmålen och betygssättning i två stycken skolor i Kiruna. Totalt deltog 49 elever, varav nio elever från skola 1 och 40 elever från skola 2. Denna undersökning är extra intressant för oss därför att den utgår ifrån eleverna, även om det är lite synd att den behandlar högstadieselever,

⁵⁵ Karlsson, M. och Olsson, J. (2005), "Ja, det tar jag med i bedömningen – fast man egentligen inte får" - en undersökning om gymnasielärares inställning till bedömning och betygssättning. Högskolan Malmö. s.37-38.

⁵⁶ Karlsson, M. och Olsson, J. (2005), s. 38-39.

⁵⁷ www.skolverket.se "Kursplaner"

⁵⁸ Läroplansgrunder för utbildning på gymnasialstadiet (2004), Ålands landskapsregering. s. 22

⁵⁹ Karlsson, M och Olsson, J. (2005), s.41.

⁶⁰ Karlsson, M och Olsson, J. (2005), s.41-42.

⁶¹ Karlsson, M och Olsson, J. (2005), s.53.

⁶² Karlsson, M. och Olsson, J. (2005), s.45.

p.g.a. att de kan ha en annan syn än gymnasieelever. Det som författarna har undersökt är vad som ska vara betygsgrundande. Det författarna har kommit fram till som är intressant för vår studie är att på en av skolorna är det ingen elev som anser att beteende ska betygsättas, medan på den andra skolan är det 28 % som anser att läraren ska ta beteende i beaktande när de betygsätter. Det som eleverna i båda skolorna anser att läraren ska ta i beaktande vid betygsättning är främst vilka kunskaper eleverna har uppnått, följt av vilka betygskriterier eleverna har uppnått.⁶³ I undersökningen kommer det fram att 33 % av eleverna ansåg att läraren vägde in deras beteende vid betygsättning.⁶⁴

Båda de två lärarna som har blivit intervjuade utgår från betygskriterierna när de betygsätter. Lärarna går också igenom betygskriterierna med eleverna och föräldrarna. Däremot så anser den ena läraren att eleverna har större chans att få högre betyg om de är aktiva på lektionerna och lämnar in arbetena i tid. Läraren tar också upp att eleverna måste vara skötsamma på lektionerna för att kunna uppnå MVG, p.g.a. att skolan ska fostra eleverna till sociala medborgare. Skolkar eleverna kan de också få lägre betyg av läraren.⁶⁵ Av intresse för vår undersökning är att författarna skriver att det är i princip omöjligt att inte väga in hur eleven uppför sig på lektionen och skolk, eftersom lärarna är människor och människan är subjektiv.⁶⁶

Ytterligare en undersökning som behandlar betygsättning utifrån högstadielävers perspektiv är Maria Holzmans examensarbete *Betyg och bedömning – I teorin och praktiken*. Hennes undersökning behandlar bland annat vad elever som går i nian anser gör att de får bättre betyg än kamraterna. Den här undersökningen är intressant för oss därför att hon kommer in på vad eleverna anser ska bedömas och då kommer eleverna också i ganska stor utsträckning in på beteendekriterier. Det som eleverna anser att de ska göra för att få bra betyg är att de ska vara flitiga på lektionerna, göra sitt bästa, lämna in uppgifter i tid, vara aktiva på lektionerna och sköta sig på lektionerna.⁶⁷ Endast nio av 66 elever hänvisar till betygskriterierna när de ska beskriva vad det är som bedömningen ska grunda sig på. Hon har också frågat eleverna vilka faktorer som gör så att de får lägre betyg. Fyra av 66 elever anser att de får sämre betyg för att de inte uppnått betygskriterierna, medan 89 % anser att det är om man uppför sig dåligt eller skriver dåligt i proven som avgör om man får sämre betyg.

Däremot när hon frågar vad som påverkar betygen så kryssar 77 % av eleverna i att uppnådda betygskriterier ska bedömas. Av de fem alternativ eleverna kunde kryssa i så ansåg 69 % att deras kunskaper påverkar deras betyg, medan 37 % ansåg att deras beteende påverkar deras betyg.⁶⁸

När Holzmans frågar eleverna vad som krävs för att de ska få höjt betyg så skriver 69 % av eleverna någonting som har med beteende att göra, medan endast 11 % skriver någonting om betygskriterierna.⁶⁹ Den slutsats Holzmans drar är att eleverna inte har grepp om vad som skall bedömas. De tror att det är uppförande som ska bedömas i stor utsträckning och inte vilket mål som skulle uppnås.⁷⁰

En undersökning som också har en del intressanta delar är Marcus Rooths och Gudrun Dingsjö- Åsbergs examensarbete i Pedagogiskt arbete C *Målstyrd undervisning – Tolkning och omsättning av målstyrd undervisning enligt några gymnasielärare*. Den här undersökning är extra intressant för att den inriktar sig på gymnasieskolan. I sin undersökning kommer de fram att en del elever ser det som negativt att ha målstyrd undervisning, därför att elever som lägger ner mycket flit och arbete och är där på alla lektioner kan få sämre betyg än någon som har hög frånvaro. Vissa lärare

⁶³ Holmgren, C. och Isaksson Forsén, C. (2006), "De sätter bra betyg på dem de gillar" – Lärares och elevers attityder till mål och betyg på två grundskolor. Luleå tekniska Universitet. s.16.

⁶⁴ Holmgren, C. och Isaksson Forsén, C (2006), s.17.

⁶⁵ Holmgren, C. och Isaksson Forsén, C. (2006), s.23-24.

⁶⁶ Holmgren, C. och Isaksson Forsén, C. (2006) s.25.

⁶⁷ Holzmans, M. (2005), s.14.

⁶⁸ Holzmans, M. (2005), s.15.

⁶⁹ Holzmans, M. (2005), s.16-17.

⁷⁰ Holzmans, M. (2005), s.14.

menar att detta gör så att eleverna som lägger ner mycket arbete tycker att det här systemet är orättvist.⁷¹

⁷¹ Rooth, M. och Dingsjö- Åsberg, G. (2005), *Målstyrd undervisning – Tolkning och omsättning av målstyrd undervisning enligt några gymnasielärare*. s. 23-24.

5. RESULTAT

Vi intervjuade åtta lärare, varav två kvinnor och sex män. Vi valde att intervjua de lärare som svarade på mail att de vara villiga att ställa upp. De vi intervjuade var två stycken manliga historielärare, två stycken manliga matematiklärare, en manlig och en kvinnlig idrottslärare, samt en kvinnlig och en manlig svensklärare. De frågeställningar vi kommer att presentera svaren på är: Hur ser elevernas och lärarnas attityder ut till betygsättning av ordnings- och uppförandekriterier? Skiljer sig pojkarnas och flickornas attityder till betygsättning av ordnings- och uppförandekriterier? och Hur skiljer sig betygssättningen i ordning och uppförande mellan ämnena matematik, historia, idrott och svenska? Först kommer vi att se vad lärarna har svarat på frågorna utifrån deras egen syn, och samtidigt kommer en jämförelse med tidigare forskning att äga rum. Vi kommer också att se på skillnaderna mellan de olika ämnena som lärarna undervisar i. Senare i resultatet kommer även en jämförelse med elevernas resultat att göras.

5.1 LÄRARINTERVJUER

I vår undersökning har det kommit fram att i alla ämnen utom idrott kan god ordning och ett gott uppförande höja kursvitsordet med ett vitsord, medan dålig ordning och ett dåligt uppförande i sin tur kan sänka vitsordet med ett steg. I idrotten tar lärarna ännu mer hänsyn till det. I matematik och historia utgår lärarna från kursprovet när de ger vitsord. Båda historielärarna anser dock att timaktivitet är viktigt, och god timaktivitet kan leda till att kursvitsordet höjs ett steg. I svenska utgår lärarna från flera delmoment, t ex en uppsats, ett prov och en muntlig uppgift, när de ger kursvitsord. I idrotten i sin tur utgår lärarna från olika parametrar när de betygsätter. De är samarbetsförmåga, att komma i tid, vara rätt utrustad, kunna utföra vissa övningar, dvs. ganska mycket ordning och uppförandekriterier. En av idrottslärarna säger till och med att kunskaper inte är det primära, utan det är aktiviteten.

5.1.1 Frånvaro

Det flesta lärarna säger att de inte har problem med frånvaro på lektionerna. Sju av lärarna säger att hög frånvaro påverkar kursvitsordet negativt, medan en av svensklärarna inte är säker på att kursvitsordet skulle påverkas. Däremot anser han att det antagligen indirekt påverkar, eftersom eleverna missar viktiga saker. De lärare som kan sänka vitsordet anger som orsaker till det att om eleven t ex alltid är borta på morgonen är det slarv, om eleven är borta mycket visar det på bristande motivation och den andra svenskläraren anser att om eleven är borta mycket får hon fyra i den deluppgift hon missar och då påverkar det kursvitsordet, när allt vägs samman i slutändan. En matematiklärare säger att han kan sänka kursvitsordet om eleven har mycket frånvaro, eftersom det står i läroplanen att man även ska ta i beaktande elevens uppförande och frånvaro när man ger eleven kursvitsord. En av historielärarna säger att frånvaro endast påverkar kursvitsordet lite, eftersom det ändå märks på slutprovet. Däremot är han väldigt hård vad gäller avbruten kurs. Läraren kan ge eleverna avbruten kurs om de är borta mycket från kursen, och då måste eleven gå om kursen för att få ett betyg.⁷² Han säger att han i början av kursen talar om för eleverna att han inte accepterar skolk och om en elev är borta en gång utan att kunna ge någon giltig orsak, pratar han med henne och talar om för henne att händer det en gång till kan hon få avbruten kurs. De andra lärarna håller sig till en tumregel på sex lektioner, mer får eleverna inte vara borta förrän de får avbruten kurs. Däremot är det lite olika huruvida lärarna som använder

⁷² Ålands lyceums studieguide. (2006), s.10.

sig av ”sextimmarsregeln” beaktar bara ogiltig frånvaro eller om de räknar in även om eleven varit sjuk, och därigenom missat undervisning.

Gällande lärarnas syn på om eleverna är borta utan orsak vid det första provtillfället, stämde deras syn nästan helt överens. Alla lärare följer regeln som säger att eleven måste vara sjukanmäld vid provtillfället för att få skriva om provet på omtagningstillfället.⁷³ En av idrottslärarna diskuterar alltid med eleven och har hon en giltig orsak, kan hon få en möjlighet att skriva om provet trots att hon inte meddelat detta på provdagen. Svensklärarna har lite annorlunda syn på detta pga. att de har flera delmoment de bedömer; är en elev borta utan orsak får hon inte skriva om uppgiften och hon får fyra i uppgiften, men inte fyra i hela kursen som händer i de andra ämnena. En av svensklärarna kan dessutom tänka sig att eleven, om hon inte sjukanmält sig vid ett prov mitt i perioden, ändå kan få en chans att skriva om det, eftersom han tycker att det viktigaste ändå är vad eleverna producerat, vilket syns även om de skriver provet senare.

Även om lärarnas syn inte riktigt helt stämmer överens håller sig ändå matematik-, historie- och idrottslärarna till läroplanen, vilket betyder att om en elev har varit borta vid ett provtillfälle missar hon rätten till att skriva om provet och får en fyra i kursen.⁷⁴ För svensklärarna fungerar det lite annorlunda eftersom de endast ger eleven fyra på deluppgiften och inte i hela kursen, om de är borta utan lov under provtillfället.

Det som också kom fram i vår undersökning är att de flesta lärare inte ger eleverna ett bra vitsord om de har hög frånvaro, även om de har skrivit bra på provet och lämnat in bra arbeten. Matematiklärarna är båda hårda med det. En av dem säger att frånvaron ändå påverkar, eftersom det står i läroplanen att läraren ska ta i beaktande uppförande och frånvaro i bedömningen, men han säger att det är högst individuellt hur det påverkar bedömningen. Den andra matematikläraren menar att det behöver han inte ta det i beaktande för då har redan eleven fått avbruten kurs, om det inte är så att eleven varit sjuk. Annars menar han att det visar på bristande motivation. Historielärarna har lite olika syn på hur de går tillväga. En menar att om eleven skriver en 10:a på provet, har varit jätteaktiva den tiden hon varit i skolan och har en lovlig frånvaro eller varit sjuk, straffar han henne inte med ett sämre betyg. För den andra historieläraren räcker det för eleven att skriva 10 på provet för att få en 10:a i kursvitsord, eftersom han anser att det i första hand är kunskaper som ska mätas. Har eleven däremot skrivit 9,5 då ser han till timaktiviteten och då blir kursvitsordet en 9:a, eftersom eleven inte kan ha hög timaktivitet, eftersom hon varit borta mycket. Båda idrottslärarna tar frånvaron i beaktande när de sätter kursvitsord, medan svensklärarna har lite olika syn på det.

En av svensklärarna anser att frånvaron påverkar negativt, eftersom eleven garanterat missar något viktigt p.g.a. att det finns flera delmoment i svenskan, varav flera dessutom är muntliga. Den andra svenskläraren tror inte att han skulle sänka p.g.a. frånvaro, om han fått in bra arbeten och de har lämnats in i tid. Det är svårt att säga om lärarna följer läroplanen eller inte gällande frånvaro, eftersom det inte står exakt hur ströfrånvaro ska påverka betygsättningen.

Men med tanke på att det råder närvaroplikt i Ålands lyceum⁷⁵ och i princip alla lärare tar i beaktande om eleven varit borta mycket när de sätter betyg, kan man säga att de flesta följer läroplanen. I Sverige ser det lite annorlunda ut med frånvaron, beroende på vilken undersökning man ser på. I Selgheds undersökning väger 27 % av lärarna in bland annat frånvaro och ger eleverna lägre betyg om de är borta mycket,⁷⁶ vilket är betydligt färre än på Åland. I Karlssons och Olssons undersökning anser alla lärare att frånvaro påverkar elevernas betyg, även om de vet att de inte ska ta det i beaktande, eftersom de missar så många genomgångar när de är borta. I en av skolorna råder t.o.m. närvaroplikt precis som i Ålands lyceum.⁷⁷ Det visade sig också i samma

⁷³ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.21.

⁷⁴ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.21.

⁷⁵ Ålands lyceums studieguide. (2006), s.10.

⁷⁶ Selghed, B. (2004), s. 161-175.

⁷⁷ Karlsson, M. och Olsson, J. (2005), s.37-38.

undersökning att det är viktigare att eleverna är närvarande på de praktiska än de teoretiska lektionerna, och det är något som till stor del stämmer överens med hur det ser ut i Ålands lyceum, där båda idrottslärarna tar i beaktande frånvaro när de ger kursvitsord. I Holmgrens och Isaksson Forséns undersökning ansåg en av de intervjuade lärarna att skolkan göra så att eleven får sämre betyg.⁷⁸

De här jämförelserna visar att lärarna i Ålands lyceum tar lite mer hänsyn till frånvaro i betygssättningen än lärarna i Sverige, men det stämmer ju också bra överens med hur det står i de läroplanen på Åland och i kursplanen i Sverige.

5.1.2 Flit, ambition och lektionsarbete

Flit, ambition och lektionsarbete påverkade för samtliga lärare betygssättningen. Som vi tidigare har skrivit så väger en av matematiklärarna in hur ambitiösa eleverna är för att de ska få bra vitsord. Det som annars kommer fram är att alla lärare kan höja om eleverna är aktiva på lektionerna. Det som skiljer lärarna åt är hur mycket de kan tänka sig att höja, en del kan tänka sig att höja ett helt vitsord från provresultaten, bland annat en av idrottslärarna. Medan de andra lärarna som t.ex. en av historielärarna kan höja från ett halvt vitsord, d.v.s. från t.ex. 8,5 till 9. Däremot så är det flera av lärarna som inte kan tänka sig att sänka ett vitsord om eleverna inte är aktiva på lektionerna. De som inte sänker ett vitsord om eleven inte har varit aktiv på lektionerna är en av svensklärarna och en av matematiklärarna. Det som anges som skäl är att en av lärarna anser sig för snäll för att sänka, medan den andra läraren anser att blyga elever inte ska bestraffas, eftersom provet ändå visar bra vad eleverna kan. Den andra matematikläraren sänker inte heller vitsordet vid lite aktivitet på timmarna för att han anser att eleverna inte ska straffas för att de är blyga. Däremot om eleven kommer mycket för sent kan eleven få ett sämre vitsord. En av historielärarna säger att han inte sänker en 10 på provet, oberoende hur aktiv eleven har varit på lektionen, därför att det är kunskaper som ska mätas. Däremot om eleven skriver 9,5 så väger han in om eleven varit flitig eller inte vid bedömningen. De andra lärarna höjer och sänker vitsordet i samma utsträckning oberoende om det är ett vitsord uppåt eller ett vitsord neråt.

Det som visade sig är att de åländska lärarna i högre grad väger in aktivitet på lektionerna än vad de svenska lärarna gör. I Selgheds undersökning kom det fram att endast 27 % av lärarna vägde in sådant som vilja, flit och ambition i betygssättningen⁷⁹ och i Karlssons och Olssons undersökning visade det sig att endast en av sex lärare ansåg att det var av stor vikt vid betygssättningen, medan en lärare ansåg att hon indirekt bedömde detta därför att eleverna som var med på lektionerna och aktivt deltog i diskussioner visade upp sina kunskaper.⁸⁰ I Holmgrens och Isaksson Forséns undersökning anser en av de två lärarna att eleverna kan få högre betyg om de är aktiva på lektionerna.⁸¹

5.1.3 Läxläsning

Fem av lärarna väger in om eleverna gör läxorna medan tre inte gör det. Ingen av matematiklärarna väger in det, men de menar att det ändå märks på provet om eleverna har gjort läxorna. En av historielärarna går runt och kontrollerar om eleverna har gjort läxorna och han skriver upp vilka som gjort läxan. Däremot så bedömer han inte hur bra eleverna har svarat på läxan. Den andra historieläraren har aldrig uttalade läxor, däremot säger han att om han skulle ha läxor så skulle han väga in det i betygssättning utifrån en tregradig skala 1-3, där 1 kan ge ett sänkt

⁷⁸ Holmgren, C och Isaksson Forsén, C. (2006) s.25.

⁷⁹ Selghed, B. (2004), s.161-175.

⁸⁰ Karlsson, M. och Olsson, J. (2005), s.38-39.

⁸¹ Holmgren, C och Isaksson Forsén, C. (2006), s.23-24.

vitsord, medan 3 kan höja vitsordet. Båda svensklärarna väger in om eleverna gör sina läxor. Den ena svenskläraren väger in om eleven har gjort läxorna i timaktiviteten, medan den andra svenskläraren dessutom sänker om eleverna inte har gjort läxorna. Hon säger också att det är bättre att eleven är ärlig och säger att hon inte har gjort läxan i stället för att försöka fuska och säga att man har gjort den. Idrottslärarna har olika syn på om det påverkar vitsordet om eleverna har gjort läxorna eller inte. Den ena av lärarna räknar in om eleverna har gjort läxorna i aktiviteten på lektionerna, medan den andra inte har några läxor.

5.1.4 Ansvarstagande

Efter att just ha tagit upp om gjorda läxor påverkar betygsättningen, ska vi nu fokusera på ett närliggande område, d.v.s. hur ansvarstagande och planeringsförmåga påverkar kursvitsordet. De lärare som väger in detta mest i bedömningen är helt klart idrottslärarna. I idrotten har det införts ett moment där eleverna ska hålla i en lektion själva och då får de träna på att planera, vilket även stämmer väl överens med läroplanen, där det står att eleven självständigt ska kunna planera uppdrag.⁸² Idrottslärarna tar också i beaktande om eleverna tar med rätt grejer, kommer i tid och lämnar in uppgifter i tid. Även svensklärarna tar i beaktande ansvar och planeringsförmåga när de sätter vitsord. Till exempel säger den ena läraren att det är viktigt att alla elever tar ansvar när de jobbar med ett grupparbete och hon tar även i beaktande elevens planeringsförmåga genom att ge dem uppgifter i god tid så att de kan planera sin tid bra. Den andra svenskläraren tar hänsyn till ansvar och planeringsförmåga, genom att han kan sänka kursvitsordet om eleverna vid upprepade försök lämnar in uppgifter för sent. I historia tar lärarna inte i beaktande ansvar och planeringsförmåga mer än att ena historieläraren anser att eleverna ska vara på plats och vara aktiva. Däremot är planeringsförmåga ett viktigt inslag i projektkurserna som finns. Matematiklärarna tar inte överhuvudtaget i beaktande planeringsförmåga och ansvarstagande i kursvitsordet. Alla dessa resultat stämmer bra överens med hur det står i de olika kursplanerna för de olika ämnena. I svenska och idrott ska lärarna ta i beaktande elevernas ansvarstagande och planeringsförmåga, medan dessa kriterier inte finns med i kursplanerna för matematik och historia.⁸³ Ändå kan man ju fråga sig om matematik- och historielärarna borde ta detta i beaktande, eftersom planeringsförmåga finns med som ett kriterium för att uppnå ett berömligt resultat (9-10), under de allmänna betygskriterierna.⁸⁴

Det vi nu kommer att fokusera på är hur lärarna förhåller sig till deadlines. I Sverige ska inte läraren väga in om eleverna lämnar in arbeten i tid eller inte. Det har ändå visat sig i Karlsson och Olssons examensarbete att tre av sex lärare ger eleverna sämre betyg om de inte lämnar in arbeten i tid. Däremot kan alla utom en lärare acceptera att eleverna inte lämnar in i tid om det föreligger särskilda skäl för det. Två av lärarna ger inte eleverna mer än Godkänt på uppgiften om de inte lämnar in i tid.⁸⁵ Även en av lärarna som har intervjuats i Holmgrens och Isaksson Forséns examensarbete säger att eleverna har större chans att få bra betyg om de lämnar in arbetena i tid.⁸⁶ Hur ser det då ut i Ålands lyceum? I Ålands lyceums läroplan står det att lärarna vid bedömning ska beakta hur väl eleven jobbar självständigt⁸⁷ och i Ålands allmänna läroplan för gymnasialstadiet så står det att läraren ska beakta elevens ansvarstagande och planeringsförmåga.⁸⁸ Även i Ålands Lyceums studieguide tas vikten av att eleverna respekterar sista datum för inlämningsuppgifter upp.⁸⁹

⁸² Ålands lyceums läroplan (2006), s.134-135.

⁸³ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.22, 67-68, 96, 134-135.

⁸⁴ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.23, 68, 96.

⁸⁵ Karlsson, M. och Olsson, J. (2005), s.41.

⁸⁶ Holmgren, C och Isaksson Forsén, C. (2006), s.23-24.

⁸⁷ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.19.

⁸⁸ Läroplans grunder för utbildning på gymnasialstadiet. (2004), s.22.

⁸⁹ Ålands lyceums studieguide. (2006), s.11.

Det som kommer fram i lärarnas svar är att det skiljer sig ganska mycket mellan lärarna hur de agerar vid deadlines. Två av lärarna, en av matematiklärarna och en av historielärarna skulle i princip ge underkänt direkt om eleven inte lämnar in uppgiften i tid. En av lärarna motiverar detta med att det skulle vara omöjligt att få kursen att fungera om inte eleverna presenterar sina arbeten när de ska göra det. Den här läraren accepterar dock att eleverna presenterar det som de har gjort så långt och då bedöms de utifrån det, och på det sättet undviker de underkänt. En av idrottslärarna säger att om eleven inte lämnar in arbetet i tid så ska det vara en fyra, men i praktiken så fungerar det inte så. Han brukar diskutera med eleven varför hon inte lämnat in arbetet och efter det så funderar han hur han skall göra, men i vilket fall som helst så blir det ett sänkt vitsord. I övrigt kommer det fram att två av lärarna skulle sänka med ett vitsord om eleverna inte lämnar in i tid, medan en lärare skulle sänka om det stod och vägde mellan två vitsord. En av lärarna skulle inte sänka vitsordet överhuvudtaget. Han skulle försöka få in allas arbeten och sen skulle han bedöma dem lika. Men han är medveten om att det är fel och att det är orättvisst mot de elever som har jobbat väl och fått in arbetet i tid. Varför han bedömer lika gör han nog mest för att han är för snäll. Den andra historieläraren vet inte hur han skulle göra för att han inte har några projektkurser där det gäller att få in arbeten i tid. Han skulle knappast ge fyra, men han skulle nog sänka vitsordet. De här resultaten visar att en stor del av lärarna följer läroplanen, eftersom för sent inlämnade arbeten i nästan alla fall påverkar vitsordet.

5.1.5 Samarbetsförmåga

Samarbetsförmåga är något som ska bedömas i svenska, matematik och idrott, men inte i historia.⁹⁰ I och för sig står det i Ålands lyceums läroplan att läraren ska bedöma samarbetsförmåga,⁹¹ men det är inget som finns med specifikt för historieämnet. Det som är intressant är att ingen av matematiklärarna väger in samarbete, det gör inte heller en av historieläraren, medan den andra har historieläraren säger bara att det är viktigt att alla bidrar vid grupparbeten. Däremot är det upp till eleverna att bestämma om de samarbetar vid grupparbeten eller delar upp det så att varje elev gör en viss del. När det gäller idrott så anser båda lärarna att samarbete är väsentligt för att få högsta betyg. Båda lärarna säger att om eleven är väldigt duktig på bollsport, men aldrig passar så får hon inte 10. Det är precis som det står i läroplanen.⁹² I svenska vägs samarbete in lite. En lärare anser att om han när han går runt bland eleverna när de jobbar med ett grupparbete, hör om det finns elever som inte kan samarbeta när det pågår en diskussion, då kan det dra ner vitsordet. Däremot ser han att i ett grupparbete där eleverna har delat upp arbetet och inte samarbetat, ändå på den slutgiltiga produkten. Den andra svenskläraren anser att ett grupparbete där eleverna delat upp arbetet mellan sig inte kan ge ett lika högt vitsord som om de samarbetat, men hon anser också att det är otroligt viktigt att vara 100 % säker på att de verkligen inte jobbat tillsammans innan det kan sänka vitsordet. I jämförelse med Selgheds undersökning visar det sig att lärarna på Åland i större utsträckning bedömer samarbete än svenska lärare.⁹³

5.1.6 Personlighet

Det har också visat sig i intervjuerna att samtliga lärare anser att personligheten inte ska vägas in i kursvitsordet. Däremot anser alla lärare att det kan påverka, eftersom de inte är mer än människor. Däremot så visar sig ändå vissa lärare ta med elevens personlighet till viss del i

⁹⁰ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.67, 22, 134-135.

⁹¹ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.19.

⁹² Ålands lyceums läroplan. (2006), s.134-135.

⁹³ Selghed, B. (2004), s. 161-175.

kursvitsordet, eftersom flera lärare anser att elever som är positiva och sprider en positiv anda kan få ett högre vitsord. De båda idrottslärarna säger att de väger in det i betygsättningen. Den ena säger att annars kan eleven inte få högsta betyg, och den andra säger att det påverkar, eftersom det oftast är sådana elever som också kan samarbeta bra. En av matematiklärarna säger också att det kan tolkas som motivation och därigenom påverka vitsordet positivt, och en av svensklärarna anser att det kan inverka positivt om en elev står och väger mellan två vitsord. Ingen av historielärarna anser att en elev som är glad och utåtriktad kan få ett högre vitsord, men den ena anser att om en person visar intresse för ämnet kan det påverka positivt och den andra anser att om en elev är väldigt strukturerad, klar och tydlig på provet kan det inverka positivt på betyget.

I jämförelse med läroplanen är idrottslärarna och historielärarna de som agerar i enlighet med läroplanen. Idrottslärarna är de enda som ska ta i beaktande hur elevernas personlighet ser ut, d.v.s. om en elev är positiv eller inte. I historia ska detta inte tas i beaktande, men däremot är ett av kriterierna för att få ett berömligt vitsord att eleven ska kunna strukturera arbeten. Detta är något som ena historieläraren kan ge ett högre vitsord för.

Det visar sig inte vara så stor skillnad mellan hur mycket lärarna på Åland och i Sverige väger in personligheten i bedömningen. 23 % av lärarna i Selgheds undersökning väger in detta. En elev som är öppen och trevlig kan få högre betyg än en elev som är blyg och tyst.⁹⁴ Det som skiljer sig mycket i det här resultatet mellan Sverige och Åland är att det överhuvudtaget inte är sådana här personlighetsfaktorer lärarna i lyceet tar i beaktande, utan det är istället om eleven är positiv, motiverad och strukturerad som kan göra så att de får högre vitsord. Blyghet är någonting som flera lärare i lyceet påpekar att inte påverkar kursvitsordet. Gränsen mellan ämnena är inte lika tydlig på Åland som i Sverige.⁹⁵ På Åland finns det ingen direkt skillnad mellan matematik och svenska som det är i Sverige, däremot sticker ju resultatet i idrott ut på Åland, men det är ju också helt enligt läroplanen.⁹⁶

5.1.7 Personlig syn på betygsättningen

I vår intervju med lärarna frågade vi dem om deras personliga syn på betygsättning stämmer överens med skolans policy vid betygsättning. Det visade sig att alla lärare utom två tyckte att deras personliga syn överlag stämde överens med skolans policy. En av matematiklärarna skulle gärna se en mer målrelaterad bedömning, eftersom han tycker att den bedömning som idag finns på skolan fortfarande innehåller ett visst mått av relativ bedömning och läroplanen inte är riktigt klar vad gäller om det ska vara en målrelaterad eller relativ bedömning. Men gällande skolans policy vid ordning och uppförande tycker han att det är bra, det är något som måste ingå i bedömningen anser han. En av svensklärarna vet inte riktigt om hans syn stämmer överens med skolans policy. De andra lärarna tyckte som sagt att deras syn överlag stämde överens med skolans policy och en del gav som orsak att det är för att de i mångt och mycket själva har fått vara med och skapa skolans läroplan. Även om de flesta lärarna anser att deras syn stämmer överens med skolans policy visar ju vårt resultat att lärarna inte alltid följer läroplanen till punkt och pricka.

Ingen av lärarna vi intervjuade ansåg att det borde finnas ett separat betyg i ordning och uppförande. De ansåg nämligen att det inte finns några ordnings- och uppförandeproblem på skolan. Båda matematiklärarna anser att det ska vägas in i kursvitsordet, men en av dem anser att det borde stå klarare att det vägs in i kursvitsordet. Den andra matematikläraren vill inte ha ett separat betyg, eftersom han då anser att eleverna blir dubbelt bestraffade vilket han inte tycker om. Även båda historielärarna vill att det ska ingå i kursvitsordet, den ena eftersom han tidigare

⁹⁴ Selghed, B. (2004), s. 161-175.

⁹⁵ Selghed, B. (2004), s. 164.

⁹⁶ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.134-135.

varit med om separat betyg i ordning och uppförande och det inte fungerade, eftersom elever kan bete sig så olika mot olika lärare. Den andra historieläraren tycker att t.ex. slarv och frånvaro bra kan ingå i kursvitsordet. Ena idrottsläraren tycker att det är lite svårt att svara på, eftersom han inte har prövat systemet med ett separat betyg i ordning och uppförande, han anser att det ändå påverkar elevens kursvitsord om hon ofta är sen och inte har med rätt material. Han säger dock att det är lite motsägelsefullt, eftersom det också står att det är elevens kunskaper i slutet av kursen ska bedömas. Den andra idrottsläraren tycker att det går lätt att baka in det i kursvitsordet för om eleven är slarvig så funkar ju ofta inte ämnet heller. Den ena svenskläraren tycker inte att det ska finnas ett separat betyg i ordning och uppförande om det kommer att hänga med eleven, eftersom många tonåringar ändrar sig mycket på några år. Det här ansåg ju också LO och därför ville de ju inte att betyget skulle innehålla ett ordnings- och uppförandebetyg.⁹⁷ Om det skulle finnas ett betyg skulle hon i så fall vilja att det skulle finnas med som ett medel för påskrift från föräldrarna medan eleverna går på Ålands lyceum under ettan och tvåan, så att det skulle komma fram om det är något som inte står rätt till. Hon anser att det är bra som det är, dvs. att det bakas in i kursvitsordet, åtminstone i svenska ämnet. Den andra svenskläraren anser också att det ändå kommer fram i kursvitsordet, om en elev t.ex. är borta mycket syns det på kursvitsordet.

5.1.8 Skillnader mellan könen

Det visade sig först i vår intervju med lärarna att de ansåg att det inte fanns någon skillnad i ordning och uppförande mellan flickor och pojkar. Men när man sen diskuterade lite mer med dem kom det fram att de flesta lärarna upplevde pojkarna som kanske lite slarvigare, men det var en knappt märkbar skillnad. Två av lärarna, en matematik- och en historielärare ansåg att pojkarna hade en tendens att komma lite mer för sent än flickorna. Samma historielärare ansåg dock att flickorna är värre skolkare, eller har mer ”konstig” frånvaro och att pojkarna är mycket mer aktiva på timmarna. En av idrottslärarna tyckte att pojkarna är lite mer framfusiga, men att det inte annars finns någon skillnad. Den ena av svensklärarna ansåg samma sak, dvs. att pojkarna tar lite mer plats. Hon ansåg även att flickorna kanske är lite mer ordningsamma, när det gäller frånvaro och deadlines, men att det inte skiljer något i ordning och uppförande. Även den andra svenskläraren ansåg att pojkarna kanske kommer lite senare och har en lite slappare attityd, men att det inte skiljer så mycket. De tre återstående lärarna, dvs. en matematiklärare, en historielärare och en idrottslärare, ansåg att de inte överhuvudtaget kan se någon skillnad mellan pojkar och flickor i ordning och uppförande. De här resultaten visar att det inte finns någon skillnad mellan hur de olika ämneslärarna tycker att pojkar och flickor uppför sig, utan att det bara är lärarna som har olika åsikter. Det ska även tilläggas att alla lärare påpekade att det bara var en känsla de hade, de hade alltså inga belägg för sina påståenden.

5.2 ELEVENKÄTER

I undersökningen deltog 104 elever, varav 51 pojkar och 53 flickor. En av pojkarnas enkäter föll bort, eftersom han endast svarat på frågorna på första sidan.

Det första eleverna fick svara på i vår enkätundersökning var på frågan ”vad anser Du att lärarna betygssätter?”

⁹⁷ Andersson, H. (1999), s.79-82.

Tabell 1. Elevernas åsikter i Ålands lyceums årskurs två, indelat i kön. Fördelat i procent av eleverna som har kryssat i frågan vad anser Du att lärarna betygssätter?⁹⁸

	Alla	Pojkar	Flickor
Du har uppnått betygskriterierna	44,7 %	44,0 %	45,3 %
Ditt beteende	35,9 %	52,0 %	20,8 %
Dina kunskaper	72,8 %	70,0 %	75,5 %
Hur du ligger till jämfört med andra i klassen	25,2 %	36,0 %	15,1 %
Något annat vad	11,7 %	8,0 %	15,1 %

Källa Enkätundersökningar gjorda i Ålands teoretiska gymnasium i december 2006.

De flesta eleverna anser att de betygssätts utifrån sina kunskaper. Alla elever har antingen kryssat för att läraren betygssätter uppnådda betygskriterier eller kunskaper. Det är bra för då har åtminstone lärarna nått ut med budskapet att kunskaper är bland det viktigaste. Det som är intressant är att hela 35,9 % av eleverna anser att lärarna betygssätter deras beteende. Samma mönster finns också i svenska studier där också drygt en tredjedel av eleverna svarar att lärarna väger in beteende i betygssättningen.⁹⁹ Dessa undersökningar är dock gjorda på högstadiet. Det som är intressant är att i Sverige ska läraren inte väga in beteende vid betygssättningen,¹⁰⁰ medan i Ålands lyceum så får läraren ta i beaktande förseningar, frånvaro och sent inlämnade arbeten.¹⁰¹ Detta gör resultatet ännu intressantare.

De könsmissiga skillnaderna som är intressanta är att över hälften av pojkarna anser att lärarna betygssätter beteendet, medan bara cirka en femtedel av flickorna. Det kan kanske bero på att pojkarna är lite stökigare än flickorna¹⁰² och att detta har påverkat deras vitsord i större utsträckning än flickornas, även om lärarna påstår att det inte vägs in i betygssättningen.

Ett av alternativen var en öppet svarsalternativ där eleverna fick skriva om lärarna hade betygssatt något annat. Det var 11,7 % av eleverna som tog den möjligheten och fyllde i att lärarna betygssatte något annat. Det var 15,1 % av flickorna som ansåg att något annat också bedömdes. Det som flickorna skrev att också bedömdes var bland annat deras inställning till ämnet, provresultatet, hur aktiv de är på lektionerna, och det var en flicka som skrev ”Din kunskap i ämnets teori o dina egna studier i ämnet (behöver inte i vissa fall höra till läroplanens struktur el. undersökningar)”. En av flickorna skrev att det var väldigt varierande mellan lärarna vad som betygssattes i de olika ämnena. Det var bara 4 stycken pojkar som skrev att lärarna betygssatte något annat än de fasta svarsalternativen. Det som pojkarna skrev att lärarna betygssatte var provresultatet, hur seriösa de är, om eleverna pratar på lektionerna så sänker läraren ett vitsord och elevernas personliga åsikter. Om elevernas personliga åsikter betygssätts så är det inte bra, för då kommer ingen elev att våga uttrycka sig. Det i resultatet som är lite förvånande är att en elev anser att man får sämre vitsord om man pratar på lektionerna och ändå sade alla lärare att det inte finns några problem med elevernas uppförande.

Vi har just sett på vad lärarna betygssätter och nu ska vi se vad eleverna själva anser att lärarna ska väga in i sin betygssättning. Ska lärarna väga in beteende i betygssättningen eller inte? I Karlssons och Olssons undersökning som är gjord på högstadiet i Sverige så visade det sig att 22 % av eleverna tyckte att lärarna skulle väga in beteende vid betygssättningen.

⁹⁸ På den här frågan har eleverna fått kryssa i fler alternativ om de ville.

⁹⁹ Holmgren, C. och Isaksson Forsén, C. (2006), s.17. - Holzmann, M. (2005), s.15.

¹⁰⁰ www.skolverket.se. ”Kursplaner”

¹⁰¹ Ålands lyceums studieguide. (2006), s.10.

¹⁰² Se lärarintervjuer.

Tabell 2. Elevernas åsikt i Ålands lyceums årskurs två, indelat i kön. Fördelat i procent av eleverna som har kryssat i frågan vad anser Du att lärarna ska betygssätta?¹⁰³

	Alla	Pojkar	Flickor
Du har uppnått betygskriterierna	56,3 %	54,0 %	58,5 %
Ditt beteende	31,1 %	30,0 %	32,1 %
Dina kunskaper	81,6 %	78,0 %	84,9 %
Hur du ligger till jämfört med andra i klassen	16,5 %	22,0 %	11,3 %
Något annat vad	4,9 %	6,0 %	3,8 %

Källa Enkätundersökningar gjorda i Ålands teoretiska gymnasium i december 2006.

Det som kommer fram i resultatet är att flest elever anser att kunskaperna ska bedömas (81,3 %), följt av uppnådda betygskriterierna (54,3 %). 31,1 % av eleverna anser att beteende ska betygssättas. De är fler än det är i Sverige.

Det är ungefär lika många pojkar som flickor som vill att beteende ska bedömas. Däremot är det intressant att det är färre pojkar som tycker att beteende ska bedömas, jämfört med hur många som tycker att beteendet bedöms, medan det är fler flickor som tycker det ska bedömas än det är flickor som tycker att beteende bedöms.

Det fanns också några få elever som ansåg att något annat skall bedömas än de svarsalternativ som fanns på frågan. Det var två flickor som skrev vad de tyckte skulle bedömas och både dessa flickor ville att lärarna skulle bedöma hur aktiv eleven är på lektionen och hur mycket eleven kämpar i ämnet. Det som en flicka också ville var att lärarna skulle bedöma elevens förbättring under kursen. Det som pojkarna ville skulle bedömas utöver de fasta svarsalternativen var att alla tre pojkar tyckte att läraren skulle väga in intresset för ämnet och en av pojkarna tyckte att lärarna också skulle väga in elevernas förkunskaper i ämnet vid betygssättningen.

Tabell 3. Elevernas åsikt i Ålands lyceums årskurs två. Fördelat i procent utifrån mycket, ganska mycket, lite och inget alls på frågan Hur mycket anser Du att lärarna tar hänsyn till dessa kriterier i sin betygssättning?¹⁰⁴

	Mycket	Ganska mycket	Lite	Inte alls
Provresultat	89%	10%	1%	0%
Mina kunskaper	38%	55%	6%	1%
Om jag lämnar in uppgifter och arbeten i tid	28%	56%	14%	2%
Lektionsarbete	21%	49%	28%	2%
Gjorda läxor	16%	43%	35%	5%
Frånvaro	15%	44%	38%	4%
Samarbete mellan mig och lärare	10%	53%	36%	1%
Samarbete mellan mig och andra elever	8%	32%	54%	6%
Min personlighet	7%	43%	44%	6%
Hur jag ligger till jämfört med andra i klassen	4%	42%	44%	10%
Planeringsförmåga	3%	29%	49%	19%

Källa Enkätundersökningar gjorda i Ålands teoretiska gymnasium i december 2006.

Det som eleverna uppfattar att lärarna väger mest in vid bedömningen när de ger kursvitsord är deras provresultat. Det är det ända alternativ som får majoritet på mycket- alternativen. Det är också det som de flesta lärarna utgår ifrån när de betygssätter.¹⁰⁵ Det som är intressant för vår uppsats är att eleverna anser att lärarna väger in mer i betygssättningen att de lämnar in uppgifter i

¹⁰³ På den här frågan har eleverna fått kryssa i fler alternativ om de ville.

¹⁰⁴ På den här frågan har eleverna fått kryssa i endast ett alternativ på varje kriterium.

¹⁰⁵ Se lärarintervjuer s.

tid, än lektionsarbete. Det visar på ett sätt att ordning premieras mer än arbetet i skolan. Det som är intressant är att 16 % av eleverna anser att gjorda läxor påverkar betyget mycket, fast det är flera av lärarna som inte tar med om eleverna har gjort läxorna eller inte. Det som inte stämmer med läroplanen är att hela 19 % av eleverna anser att planeringsförmåga inte vägs in vid betygssättningen, fast den ska göra det enligt läroplanen.¹⁰⁶ Det är i och för sig inte så överraskande med tanke på att hälften av lärarna som vi intervjuade inte vägde in planeringsförmåga vid betygssättningen. Hälften av eleverna ansåg att personligheten vägde in mycket eller ganska mycket vid betygssättning, vilket är en mycket hög siffra, med tanke på att det ska den inte göra det (i alla ämnen utom idrotten) och lärarna poängterar allihop att den inte ska göra det. Däremot anser lärarna att om eleverna är positiva så kan det påverka betyget positivt. Det kan vara så eleverna har tolkat personlighet. Det som är intressant om vi jämför med Holzmanns undersökning är att i den så ansåg eleverna att hårt arbete gav bra betyg.¹⁰⁷ Det syns också i denna undersökning. Skillnaderna mellan könen var obetydliga.

Vi har just sett på vad eleverna anser att lärarna betygssätter och nu ska vi se vad eleverna anser att lärarna ska betygssätta. Anser eleverna att provresultaten och kunskaperna är det som ska vägas in mycket vid betygssättningen eller är det andra kriterier som lektionsarbete, frånvaro etc.?

Tabell 4. Elevernas åsikt i Ålands lyceums årskurs två. Fördelat i procent utifrån mycket, ganska mycket, lite och inget alls på frågan Vad tycker Du att läraren ska väga in i sin betygssättning?¹⁰⁸

	Mycket	Ganska mycket	Lite	Inte alls
Mina kunskaper	56%	36%	6%	2%
Provresultat	50%	47%	4%	0%
Lektionsarbete	39%	58%	3%	0%
Om jag lämnar in uppgifter och arbeten i tid	38%	53%	9%	0%
Gjorda läxor	25%	60%	15%	0%
Frånvaro	14%	50%	35%	1%
Min personlighet (om jag är positiv eller negativ)	13%	29%	33%	25%
Samarbetsförmåga	9%	33%	44%	14%
Planeringsförmåga	9%	31%	44%	17%
Hur jag ligger till jämfört med andra i klassen	3%	17%	49%	32%

Källa Enkätundersökningar gjorda i Ålands teoretiska gymnasium i december 2006.

Det som flest elever anser att lärarna ska väga in mycket vid betygssättning är kunskaperna, följt av provresultaten. Gällande ordning och uppförande vill eleverna att lärarna i betygssättningen ska väga in främst lektionsarbete och att de lämnar in uppgifter och arbeten i tid mycket. Det som flest elever anser att ska väga in i större utsträckning än vad de anser att lärarna gör är främst lektionsarbete, som har ökat med 18 % procentenheter på alternativet mycket. De olika alternativ som eleverna anser ska väga in mycket i högre grad än vad de gör¹⁰⁹ är; kunskaperna, att eleverna lämnar in uppgifter i tid, gjorda läxor och planeringsförmåga. Det som eleverna framförallt vill att ska vägas in mindre i betygssättningen är provresultatet. Det kommer också fram att eleverna överlag vill att ordning och uppförande ska vägas in mer och provet mindre.

¹⁰⁶ *Läroplansgrunder för utbildning på gymnasialstadiet.* (2004), Ålands landskapsregering. s. 22

¹⁰⁷ Holzmann, M. (2005), s.14

¹⁰⁸ På den här frågan har eleverna fått kryssa i endast ett alternativ på varje kriterium.

¹⁰⁹ Utgående från tabell 3.

Skillnaderna mellan pojkar och flickor är ganska stora. Pojkarna anser att kunskaperna (62 % av pojkarna har svarat att de ska påverka mycket) och provet (54 % av pojkarna har svarat att det ska påverka mycket) ska vara av största vikt när lärarna betygsätter. Bland flickorna så var det också kunskaper som de flesta flickorna svarade att de ansåg att läraren skulle väga in mycket (51%). Däremot var det betydligt fler flickor som tyckte att lektionsarbete och att man lämnar in i tid skulle väga in mer än vad pojkarna tyckte. Bland flickorna var det hela 49 % som ansåg att lektionsarbete skulle väga in mycket vid betygssättning, medan siffran bland pojkarna bara var 29 %. När det gäller att man lämnar in uppgifter i tid så var det 45 % av flickorna som tyckte att det skulle väga in mycket i betygssättning och bland pojkarna så var det 30 % som tyckte att det skulle väga in mycket. Gjorda läxor tyckte 32 % av flickorna att skulle väga in mycket, medan endast 18 % av pojkarna tyckte att det skulle väga in mycket. Pojkarna tyckte däremot i större utsträckning än flickorna att frånvaro skulle väga in i betygssättningen. 18 % av pojkarna tyckte frånvaro skulle vägas in mycket, medan endast 9 % av flickorna tyckte det.

Gör vi en jämförelse med vad eleverna anser att lärarna betygsätter märks det att lärarna bedömer mer på ett sätt som pojkarna tycker om. Flickorna skulle hellre se att lektionsarbete, deadlines och gjorda läxor skulle vägas in mer än vad det gör. Ett liknande mönster syns också om vi ser till hur läroplanen ser ut och till vad lärarna själva anser att de bedömer, då bedöms sådant mer som pojkarna tycker att ska bedömas.

Nu efter att vi har sett på hur mycket olika kriterier överlag ska vägas in i betygssättning, ska vi gå över till att se på vad eleverna anser att lärarna väger in i de olika ämnena. Är det sådant som står med i läroplanen eller är det annat?

Tabell 5. Elevernas åsikt i Ålands lyceums årskurs två. Fördelat i procent utifrån frågan vad anser Du att lärarna väger in i sin betygssättning i de olika ämnena matematik, historia, svenska och idrott?¹¹⁰

	Matematik	Historia	Svenska	Idrott
Mina kunskaper	81%	80%	57%	50%
Hur jag ligger till jämfört med andra i klassen	34%	23%	35%	55%
Samarbete mellan mig och andra elever	15%	24%	53%	89%
Samarbete mellan mig och lärare	32%	35%	49%	53%
Frånvaro	72%	67%	60%	76%
Om jag lämnar in uppgifter och arbeten i tid	44%	74%	86%	16%
Planeringsförmåga	19%	30%	55%	25%
Lektionsarbete	83%	65%	68%	83%
Provresultat	97%	98%	83%	5%
Gjorda läxor	70%	51%	55%	4%
Min personlighet	28%	31%	43%	89%

Källa Enkätundersökningar gjorda i Ålands teoretiska gymnasium i december 2006.

Resultatet visar att det finns skillnader i vad eleverna anser att lärarna bedömer. I matematik anser de flesta eleverna att lärarna väger in provresultatet. Det säger också båda lärarna vi har intervjuat att det påverkar betyget mest. Det som flest elever anser att påverkar kursvitsordet efter provresultatet, är lektionsarbete, mina kunskaper, frånvaro och gjorda läxor. Det som är intressant med detta resultat är att gjorda läxor ändå påverkar så mycket som det gör, eftersom båda matematiklärarna som vi har intervjuat säger att det inte ska påverka vitsordet. I och för sig kan eleverna ha tolkat det som att det påverkar för om de inte gör läxorna så blir det ett lägre vitsord för att de kan mindre på provet. En annan förklaring kan vara att flera av eleverna har andra matematiklärare än de vi intervjuade.

¹¹⁰ På den här frågan har eleverna fått kryssa i endast ett alternativ på varje kriterium.

I historia är det precis som i matematik, d.v.s. att de flesta eleverna anser att provresultatet vägs in vid betygssättningen. De andra alternativen som många elever tycker att väger in är mina kunskaper, om jag lämnar in uppgifter och arbeten i tid, frånvaro och lektionsarbete. Dessa toppresultat är ganska väntade med tanke på läroplanen och lärarnas svar. Däremot är det överraskande att 24 % av eleverna anser att samarbetsförmåga med kamraterna vägs in samt att 30 % anser att planeringsförmågan är viktig. Historia är det enda ämnet som vi har undersökt där det står i läroplanen att samarbetsförmåga inte ska vägas in och ändå anser fler elever att det påverkar betyget i historia än i matematik, där det ska göra det.¹¹¹ I och för sig så sade båda matematiklärarna att samarbetsförmåga inte påverkar resultatet i matematik.

I svenska är det mycket jämnt mellan de olika alternativen som eleverna kryssade för. Det som flest elever anser att lärarna väger in är om de lämnar in uppgifter i tid. Det är intressant eftersom en av svensklärarna vi intervjuade var den enda läraren som inte helt säkert sänkte vitsordet om eleverna lämnade in uppgifter för sent. Det resultatet som stämmer bra överens med läroplanens betygssättning i svenska är att många fler elever anser att planeringsförmågan väger in i svenska än i matematik och historia, där det inte specifikt står att det ska vägas in. På samma sätt är det när det gäller samarbetsförmåga, där också fler elever anser att det påverkar betyget i större grad i svenska än i matematik och historia. Båda svensklärarna uttryckte också att samarbetsförmågan vägdes in vid betygssättningen, vilket ingen av matematik- och historielärarna gjorde.

I idrott anser de flesta eleverna att samarbetsförmågan och personligheten påverkar vitsordet. Det stämmer bra överens med vad som står i läroplanen. Där står det att för att eleven ska kunna få 9 eller 10 i vitsord så måste eleven sprida en positiv anda och också fungera optimalt i grupp.¹¹² Detta tar också lärarna upp att de väger in vid betygssättningen. Som synes så är uppförande och beteende mycket viktigt för att få bra betyg i idrott. Detta är inte av samma betydelse i Sverige.¹¹³ En stor del av eleverna anser också att lektionsarbete och frånvaro påverkar vitsordet.

Det som är intressant när det gäller idrotten är att planeringsförmåga och att eleverna lämnar in uppgifter och arbeten i tid, är det få elever som anser att väger in i betygssättningen. I läroplanen för idrott så står det att eleverna ska "självständigt kunna strukturera planera och genomföra uppdrag".¹¹⁴ Skillnader mellan flickor och pojkarna är av obetydlig storlek.

Efter att vi sett på vad eleverna överlag anser att lärarna ska betygssätta ska vi nu se på vad eleverna anser att lärarna ska väga in i sin betygssättning i de olika ämnena. Vi ska också se om lärarna väger in samma saker i sin betygssättning i de olika ämnena som eleverna skulle göra om de fick bestämma.

¹¹¹ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.67, 96

¹¹² Ålands lyceums läroplan. (2006), s.134-135.

¹¹³ www.skolverket.se. "Kursplaner"

¹¹⁴ Ålands lyceums läroplan. (2006), s.134-135.

Tabell 6. Elevernas åsikt i Ålands lyceums årskurs två. Fördelat i procent utifrån ämnena matematik, historia, svenska och idrott i frågan Vad tycker Du att läraren ska väga in i sin betygssättning i de olika ämnena matematik, historia, svenska och idrott?¹¹⁵

	Matematik	Historia	Svenska	Idrott
Mina kunskaper	84%	83%	78%	53%
Hur jag ligger till jämfört med andra i klassen	17%	16%	20%	23%
Samarbetsförmåga	34%	36%	41%	57%
Frånvaro	74%	74%	72%	78%
Om jag lämnar in uppgifter och arbeten i tid	71%	80%	89%	22%
Planeringsförmåga	20%	31%	45%	25%
Lektionsarbete	90%	76%	74%	80%
Provresultat	97%	95%	87%	13%
Gjorda läxor	81%	63%	65%	13%
Min personlighet	25%	30%	30%	77%

Källa Enkätundersökningar gjorda i Ålands teoretiska gymnasium i december 2006.

Det som syns i resultatet är att det som de flesta eleverna vill ska vägas in är provresultatet i matematik och i historia. I svenska vill de flesta eleverna att om de lämnar in uppgifter och arbeten i tid ska vägas in, och det de flesta eleverna vill att ska vägas in i idrott är lektionsarbete, men också frånvaro och personlighet är det många som tycker att ska vägas in i betygssättningen. Resultatet visar att i alla ämnen utom idrott så är det samma sak som flest elever anser att lärarna betygssätter, som eleverna själva tycker att lärarna ska betygssätta. I idrott däremot så anser flest elever att lärarna betygssätter samarbetsförmåga och personlighet, medan flest elever anser att lärarna ska betygssätta lektionsarbete. Det som eleverna framförallt vill att ska vägas in mer i matematik, än vad det gör, är lektionsarbete. I historia är det framförallt flera elever som vill att lärarna ska väga in lektionsarbete och gjorda läxor mer än vad de gör. Det är intressant, eftersom en av historielärarna säger att det är två saker han ser på när han betygssätter, och det är provresultatet och lektionsaktiviteten, utöver det så kontrollerar han att eleverna har gjort läxorna när de har haft sådana. Därför är det anmärkningsvärt att det är det som eleverna vill att historielärarna ska väga in mera. I svenska anser eleverna att lärarna borde fokusera mer på provresultatet vid bedömning och fler elever tycker att lärarna ska väga in deras personlighet mindre i betygssättningen. I idrott är det inte något av alternativen som många fler elever vill att ska vägas in i bedömningen än vad de anser att lärarna väger in. Däremot är det många elever som tycker att lärarna väger in hur de ligger till jämfört med klasskamraterna och detta är något eleverna anser att inte ska vägas in i betygssättningen. Det som också många elever om de själva fick välja inte skulle vägas in i idrotten är samarbetsförmåga och personlighet.

Mellan pojkarnas och flickornas resultat finns det flera skillnader. Dessa är dock inte skillnader mellan ämnena utan mera mellan alternativen som eleverna kunde välja mellan. Dessa skillnader är i hög utsträckning samma som fanns på frågan ”vad eleverna tycker att lärarna ska betygssätta”. Därför hänvisar vi till den frågan för att se på skillnader mellan pojkar och flickor.

¹¹⁵ På den här frågan har eleverna fått kryssa i endast ett alternativ på varje kriterium.

Tabell 7. Elevernas åsikt i Ålands lyceums årskurs två, indelat i kön. Fördelat i procent av eleverna som har svarat på frågan om de anser att det ska vara ett skilt betyg i ordning och uppförande?¹¹⁶

	Alla	Pojkar	Flickor
Ja, i så fall vitsordsbetyg (4-10), som räknas in i medelvitsordet	20 %	18 %	21 %
Ja, i så fall omdöme (ex. berömligt, gott, nöjaktig, svagt)	38 %	26 %	47 %
Nej, det ska räknas in i ämnesbetyg	27 %	28 %	25 %
Nej, Ordning och uppförande ska ej bedömas	15 %	22 %	8 %
Något annat, vad i så fall?	1 %	2 %	0 %

Källa Enkätundersökningar gjorda i Ålands teoretiska gymnasium i december 2006.

Till skillnad från lärarna visade vår enkätundersökning att eleverna är mer positiva till ett separat omdöme i ordning och uppförande istället för att det ska räknas in i ämnesvitsordet. Hela 38 % av eleverna anser att det ska vara ett skriftligt omdöme, medan 27 % vill att det ska räknas in i ämnesbetyget. En femtedel av eleverna tyckte att det istället borde vara ett helt separat vitsord i ordning och uppförande, och 15 % av eleverna anser att ordning och uppförande inte överhuvudtaget borde bedömas. Endast en elev tyckte att ett eget alternativ var det bästa. Han anser att ordning och uppförande borde bedömas med ett vitsordsbetyg (4-10), men att det ej ska räknas in i medeltalet, eftersom han anser att det ibland är bristande ordning. I den här frågan visade det sig också vara stor skillnad mellan könen. Nästan hälften av flickorna, 47 % anser att det borde finnas ett separat omdöme i ordning och uppförande, medan siffran för pojkarna för det alternativet bara är 26 %. Överlag är det ganska jämt mellan alternativen som pojkarna valt, 18 % av dem vill ha ett vitsord, 26 % av dem vill ha ett skriftligt omdöme, 28 % vill att det ska räknas in i ämnesbetyget, och 22 % anser att ordning och uppförande inte överhuvudtaget ska bedömas. Det sista resultatet är väldigt intressant, eftersom endast 8 % av flickorna anser att ordning och uppförande inte alls ska bedömas.

Gällande orsakerna eleverna gav till varför de hade valt de alternativ de hade valt, var väldigt varierande. Orsakerna till det första alternativet, d.v.s. att ordning och uppförande ska bedömas som ett separat vitsordsbetyg, var väldigt lika mellan pojkarna och flickorna. De pojkarna och flickorna som valde detta alternativ ger som orsaker till den här åsikten att det kan skärpa andras beteende, det är viktigt att uppföra sig bra, det är bra att ha till arbetsgivaren, det kan höja medeltalet, det är mest rättvist, även om favorisering kan förekomma, ordning och uppförande borde ej påverka ämnesvitsordet, det är bra att se hur lärarna uppfattar en, annars är det svårt att ändra sig och det är orättvist för de som sköter sig om det ej bedöms. Även orsakerna till alternativet att ordning och uppförande ska bedömas genom ett skriftligt omdöme var väldigt lika mellan pojkarna och flickorna. Den orsak som är vanligast bland pojkarna till alternativet att ordning och uppförande ska bedömas genom ett skriftligt omdöme är att det ska bedömas, men inte så exakt som ett vitsordsbetyg. Den vanligaste orsaken bland flickorna är att det vill att det ska bedömas, men inte att det ska räknas in i medelvitsordet. Den här orsaken har också två pojkarna givit. Tre elever tycker också att det kan vara bra när man söker jobb eller söker till någon skola i framtiden. De andra orsakerna är att det fungerade bra i låg- och högstadiet, det är en viktig del i gymnasiet fostran, det är bra att veta vad lärarna tycker, det är en uppmuntran att uppföra sig bra, det är så nu och det fungerar bra, även personligheten borde bedömas och inte bara provresultatet och ämnesbetyget är till för ämneskunskaper och inte för ordning och uppförande.

Gällande alternativet att ordning och uppförande ska räknas in i ämnesbetyget, skiljer sig pojkarnas och flickornas orsaker lite grann. De pojkarna som kryssat i alternativet att ordning

¹¹⁶ På den här frågan har eleverna fått kryssa i endast ett alternativ.

och uppförande ska räknas in i ämnesbetyget, anger som orsaker att det är bra och smidigt, det behövs inget separat betyg, det bör bedömas, men inte tillräckligt för ett eget betyg, är man slarvig och glömlig kan det bra påverka ämnesbetyget, eftersom det ändå går ut över det och den sista orsaken är att det räknas ändå in i de enskilda ämnena, fastän det skulle vara ett separat betyg. Det vanligaste alternativet är dock bara att det är bra som det är och att det helt enkelt hör hemma i ämnesbetyget. Några av flickorna anser också att det är bra som det är, att det är det bästa alternativet och att slarvar man kan det bra synas på ämnesbetyget. Det som skiljer sig mellan dem är att flickorna dessutom anser att det är omöjligt för lärarna att enas om ett betyg för en elev och elever har olika beteenden beroende på ämnen och därför ska det påverka ämnesvitsordet.

Även orsakerna till alternativet att ordning och uppförande inte överhuvudtaget ska bedömas skiljde sig en del mellan pojkarna och flickorna. De pojkar som tycker att ordning och uppförande inte ska bedömas överhuvudtaget, ger som den vanligaste orsaken till detta alternativ att det är självklart med ett gott uppförande. Andra orsaker är att alla sköter sig bra ändå, på gymnasiet är det kunskaper som ska bedömas, det är löjligt att bedömas någons personlighet så och ordning och uppförande är viktiga egenskaper när man ska lära sig något. Ingen av flickorna angav som orsak att det är självklart med ett gott uppförande utan istället skrev de att personlighet inte har med den ”allmänna styrkan” att göra, alla är olika och fungerar bättre med vissa och sämre med andra och det är kunskaper som ska bedömas, inte beteende.

6. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Vi kommer i diskussionen att diskutera varje frågeställning skilt. Den första frågeställningen var *Hur ser elevernas och lärarnas attityder ut till betygsättning av ordnings- och uppförandekriterier?* Det vi har kommit fram till är att eleverna och lärarna i stor utsträckning har samma syn på vad som bedöms. De anser att det är främst elevernas kunskaper och provresultat som bedöms. Det som en ganska stor del av eleverna anser att lärarna väger in är beteendet. En stor del av lärarna anser också att de väger in ordning och uppförande i bedömningen. Det som är intressant är att de svenska eleverna anser att lärarna väger in beteende i lika stor utsträckning som de åländska eleverna. I Sverige däremot så är det bara ett fåtal lärare som anser att de bedömer ordning och uppförande i ämnesbetyget. Det kan bero på att lärarna i Sverige inte ska göra det enligt läroplanen och därför vill de inte framstå i dålig dager, medan de åländska lärarna ska väga in det på lektionerna och därför så kan de vara ärligare. De största skillnaderna mellan hur lärarna på Åland och Sverige betygsätter ordning och uppförande finns i bedömandet av flit, ambition, lektionsarbete och samarbetsförmåga. På Åland tar lärarna i högre grad hänsyn till dessa faktorer än lärarna i Sverige, vilket är helt enligt läro- och kursplanerna. Intressant är däremot att Maria Holzmanns examensarbete *Betyg och bedömning – I teorin och praktiken*¹¹⁷ visar att eleverna tycker att det är just sådana här faktorer som borde bedömas, och då är det ju förstås synd för dem att dessa faktorer inte ska bedömas. Även de åländska eleverna vill att dessa faktorer ska vägas in, t.o.m. mer än de för närvarande görs.

Det visade sig att de flesta lärarna följer läroplanen allt som oftast, medan en lärare säger att han ibland kanske är lite för snäll när det gäller bedömning av ordning och uppförande. Alla lärare säger också att de har samma syn på ordning och uppförande i betygsättningen som läroplanen, vilket de anser att till stor del kan bero på att de själva har fått vara med och skapa den.

Det som också kommer fram i resultat som är intressant är att alla lärare vill att ordning och uppförande ska räknas in i ämnesbetyget precis som det görs idag. Däremot är det bara ca en fjärdedel av eleverna som vill det. Istället vill över hälften att ordning och uppförande ska bedömas separat. Det är färre än vad det var som tyckte att ett separat betyg i ordning och uppförande skulle införas i den svenska skolan. Det här resultatet kommer i och för sig från en opinionsundersökning som var gjord på uppdrag av folkpartiet och genomförd bland svenska folket och inte i skolvärlden, vilket gör att en undersökning i skolvärlden kunde ha gett ett annorlunda svar. Endast 15 % av eleverna i lyceet tycker att ordning och uppförande inte överhuvudtaget ska bedömas, d.v.s. som det ser ut i Sverige idag. De argument som främst anges är att det är självklart att man på gymnasiet ska ha ett gott uppförande.

Vid frågeställning två, *Skiljer sig pojkarnas och flickornas attityder till betygsättning av ordnings- och uppförandekriterier?*, visade det sig att flickorna i vår undersökning överlag i större utsträckning än pojkarna anser att ordning och uppförande ska bedömas. T.ex. tycker hälften av flickorna att lektionsarbete och att man ska lämna in arbeten i tid ska väga in mycket, medan bara 29 % av pojkarna tycker det. Den största skillnaden mellan flickorna och pojkarna är dock att i princip hälften av pojkarna anser att lärarna bedömer beteende, medan endast en femtedel av flickorna anser det. Däremot tycker både 30 % av pojkarna och 30 % av flickorna att beteende ska bedömas. Orsaken till det här resultatet kan vara att pojkarna kanske ses som lite stökigare, och det kanske påverkar dem att tro att det har påverkat vitsordet negativt. Därför kanske det är mycket färre pojkar som vill att beteende ska bedömas, än som tycker att det bedöms.

Att flickorna i större utsträckning vill att ordning och uppförande ska bedömas syns också på frågan om eleverna vill ha separat betyg i ordning och uppförande. Drygt två tredjedelar av flickorna vill ha ett separat betyg i ordning och uppförande, medan inte ens hälften av pojkarna vill ha det. Pojkarna är också mer positiva än flickorna till att ordning och uppförande

¹¹⁷ Holzmann, M. (2005)

inte överhuvudtaget ska bedömas. Ca en femtedel av pojkarna vill inte ha betyg i ordning och uppförande, medan bland flickorna är det bara en tiondel. Det här resultatet skulle kunna bero på, som vi tidigare skrev, att pojkarna anses som lite stökigare, men eftersom de flesta pojkarna ansåg att de valde det alternativet p.g.a. att det är självklart med ett gott uppförande, håller inte den teorin.

Vid frågeställning tre, *Hur skiljer sig betygssättningen i ordning och uppförande mellan ämnena matematik, historia, idrott och svenska?* visade det sig att det egentligen inte förekommer några större överraskningar. Det mesta stämde överens med läroplanerna, bortsett från att en fjärdedel av eleverna anser att historielärarna bedömer samarbete mer än matematiklärarna, vilket endast 15 % tyckte, fastän det i läroplanerna står tvärtom. Det är däremot konstigt att eleverna anser att samarbete bedöms i matematik och historia, eftersom ingen av historie- och matematiklärarna själva anser att de bedömer samarbete.

Det som också är lite märkligt är att så många som 43 % av eleverna anser att svensklärarna inte väger in kunskaper och att hälften av eleverna anser att idrottslärarna inte väger in kunskaper. I idrott är kanske inte resultatet lika överraskande, eftersom en av idrottslärarna betonar att det inte är hur bra eleverna är i idrotten som bedöms, utan att det är många andra komponenter som är viktigare. Däremot anser den ena idrottsläraren vi har intervjuat att kunskaperna om hur de utför olika moment och rörelser vägs in relativt mycket i bedömningen.

Ett annat resultat som också är lite speciellt är att flest elever anser att matematiklärarna, av alla ämneslärare vi intervjuat, väger in om eleverna har gjort läxorna (70 %), trots att matematiklärarna säger att de inte väger in detta i betygssättningen överhuvudtaget, medan de båda svensklärarna och den ena historieläraren gör det. Däremot anser matematiklärarna att om inte eleverna har gjort läxorna så syns det på provet. En annan orsak till att matematik är det ämne som eleverna anser att det är viktigast att läxorna är gjorda i, kan vara att de elever som har gjort enkäten kan ha andra lärare än de lärare som blivit intervjuade.

Vi vill avsluta vår sammanfattande diskussion med att kommentera det vi skrev i inledningen. Vår undersökning visar att både lärare och elever vid Ålands lyceum är nöjda med systemet där ordning och uppförande tas med i betygssättningen. Däremot är ingen av lärarna för Folkpartiets förslag med ett separat omdöme om elevers uppförande, eftersom de helt enkelt anser att det inte behövs, eftersom eleverna beter sig så bra, och att det ändå kommer fram i kursvitsordet. En av lärarna var dessutom negativ till ett separat omdöme, eftersom han tidigare provat på det och det inte visade sig fungera, p.g.a. att elever uppför sig så olika för olika lärare.

Flickorna är den grupp som stöder Folkpartiets linje mest, eftersom majoriteten av dem anser att det borde finnas ett separat betyg eller omdöme i ordning och uppförande.

Undersökningen *Lärarna bakom succén för skolorna i Finland*¹¹⁸ som gjordes i Finland visade ju att skolorna i Finland har god ordning och det kom ju fram även i vår undersökning att lärarna var väldigt positiva till elevernas ordning och uppförande. Orsaken till de här resultaten kan mycket väl vara just det faktum att lärarna på Åland och i fasta Finland får ta med dessa kriterier i bedömningen. Eleverna vet vad som gäller och vår undersökning visar också att de är positiva till att många ordnings- och uppförandekriterier bedöms. Med tanke på dessa resultat kanske ett omdöme i ordning och uppförande kan vara svaret på en del av ordningsproblemen i den svenska skolan.

¹¹⁸ Carlbom, M. (060822)

REFERENSER

Litteratur

- Andersson, H. (2002), *Betygen i backspegeln – beskrivning och reflektioner i Att bedöma eller döma*. Stockholm.
- Andersson, H. (1999), *Varför betyg? Historiskt och aktuellt om betyg*. Studentlitteratur, Lund.
- Björk, T. och Häggblom, H. (1999), *Ålands lyceums 100 årsjubileum - historia 1845-1999*. Mariehamn.
- Egidius, H. (1994), *Kunskapsrelaterade betyg*. Gleerups Förlag, Malmö
- Egidius, H. (2002), *Pedagogik för 2000- talet*. Bokförlaget Natur och kultur, Stockholm.
- Ejlertsson, G. (2005), *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Studentlitteratur, Lund.
- Holmgren, C. och Isaksson Forsén, C. (2006), *"De sätter bra betyg på dem de gillar" – Lärares och elevers attityder till mål och betyg på två grundskolor*. Luleå tekniska Universitet.
- Holzmann, M. (2005), *Betyg och bedömning – I teorin och praktiken*. Högskolan Dalarna.
- Johansson, I. och Sjö Dahl, P. (1999), *Ålands lyceums 100 årsjubileum – ordning, regler och straff*. Mariehamn.
- Karlsson, M. och Olsson, J. (2005), *"Ja, det tar jag med i bedömningen – fast man egentligen inte får" - en undersökning om gymnasielärares inställning till bedömning och betygssättning*. Högskolan Malmö.
- Läroplansgrunder för utbildning på gymnasialstadiet*. (2004), Ålands landskapsregering.
- Måhl, P. (1991), *Betyg – men på vad? En bok om kunskapsyn och prov*. HLS Förlag Stockholm.
- Patel, R. och Davidson, B. (1994), *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur, Lund.
- Richardsson, G. (1999), *Svensk utbildningshistoria*. Studentlitteratur, Lund.
- Rooth, M. och Dingsjö- Åsberg, G. (2005), *Målstyrd undervisning – Tolkning och omsättning av målstyrd undervisning enligt några gymnasielärare*.
- Selghed, B. (2004), *Ännu icke godkänt – Lärares sätt att erfara betygssystemet och dess tillämpning i yrkesutövningen*. Malmö högskola.
- Ålands lyceums studieguide*. (2006). Mariehamn
- Ålands lyceums läroplan*. (2006). Mariehamn

Internet

- Carlbom, M. (060902) *Alliansen enig om ordningsomdömen i www.dn.se den 061108*.

Carlbom, M. (060822) *Lärarna bakom succén för skolorna i Finland i www.dn.se den 061108.*

Wijnbladh, O. (060915) *Sju av tio vill ha ordningsbetyg i skolan i www.dn.se den 061108.*

www.skolverket.se. (061109) "Kursplaner".

www.skolverket.se. (061109) "Lpf 94".

Muntliga källor

Intervju med åtta lärare vid Ålands lyceum

BILAGA 1: LÄRARINTERVJUER

1. Presentation av oss själva

2. Presentering av undersökningens syfte

Motivering av ämnesvalet

Vår undersökning handlar om hur lärare och elever ser på ordning och uppförande i betygshänseende på Åland och vi tänker jämföra resultaten med tidigare undersökningar gjorda i Sverige.

Tidsram: ca 30 min

3. Be om tillåtelse att spela in på band

Försäkra intervjuperson om hans/hennes anonymitet

4. Inledande frågor om intervjupersonens bakgrund

Vilka ämnen undervisar du i?

När genomförde du din lärarutbildning?

Hur länge har du arbetat som gymnasielärare?

5. Huvudfrågor:

1. Vad anser du att ligger till grund för din betygsättning?
2. Stämmer din personliga syn på betygsättning överens med skolans policy vid betygsättning? (T ex vad gäller t ex frånvaro, samarbete, deadlines)
3. Borde det finnas ett separat betyg/omdöme i ordning och uppförande?

6. Eventuella följdfrågor:

Frånvaro?

- Prov (borta vid första utan orsak),
- Avbruten kurs (Kursvitsord ges inte till studerande som är upprepat frånvarande från undervisningen utan giltigt skäl. Lärarna ger vid kursstart besked om vilka regler som gäller och när en studerande kan avvisas från kursen. Studerande förlorar då rätten till kursvitsord. Läraren antecknar ett A (avbruten kurs) och datum för avbrott i studiekortet.)
- Hur ser du på om eleven har kunskaper, t ex lämnar in bra arbeten och skriver bra på provet, men har mycket hög frånvaro?

Flit/ambition/lektionsarbete? (25%, mycket - litet, ett vitsord)

Prov (duktig annars, men skriver ett jättedåligt prov), läxor, egna arbeten?

Tar du hänsyn till elevens planeringsförmåga och i så fall på vilket sätt?

Elevarbeten som inte kommer in i tid? (deadlines)

Samarbete

- Grupparbete (kan eleverna om de gjort ett resultatmässigt bra grupparbete, få sämre betyg om de inte samarbetet under arbetets gång, t ex lämnat in fyra "olika" arbeten ihop stansat till ett)
 - På vilket sätt?
-
- Andra lärare – samsyn, jämförelse, likheter?
 - Diskussion om frågor kring bedömning/betygsättning på skolan?
 - Upplever du att eleverna accepterar dina bedömningsgrunder?
 - Tycker du att det finns någon generell skillnad i ordning och uppförande mellan flickor och pojkar?
 - Kan elevens personlighet indirekt påverka betyget?

BILAGA 2: ENKÄTFRÅGOR TILL ELEVERNA

Hej!

Du har tillsammans med ett hundratal elever i årskurs 2 i Ålands lyceum utsetts att delta i en undersökning som vi gör för vårt examensarbete på Högskolan Dalarna. Undersökningen handlar om vilken uppfattning lärare och elever har till ordnings- och uppförandekriterier i betygshänseende. Vi vore därför mycket tacksamma om Du ville hjälpa oss att fylla i denna enkät. Du är naturligtvis anonym och vi garanterar att Dina svar inte kan kopplas ihop med Dig. Undersökningen är frivillig, men vi hoppas att Du vill ställa upp då Dina svar är viktiga för vår undersökning. Vi kommer också att låta lärarna ta del av våra resultat och på det sättet kan även resultatet av enkäterna gynna Dig.

Frågorna som följer är främst i form av påståenden, där Du väljer att kryssa för de alternativ som stämmer bäst överens med Din egen åsikt. Det förekommer också några öppna frågor. Räcker inte raderna till så får Du gärna skriva på baksidan. Försök att svara sanningsenligt och besvara samtliga frågor.

Tack på förhand!

Marcus Englund och Anna Nylund
Lärarstuderande vid Högskolan Dalarna

1. Är Du pojke eller flicka?

Pojke	
Flicka	

2. Vad anser Du att lärarna betygsätter?

Kryssa för de påståenden som Du anser att lärarna betygsätter.

Du har uppnått betygskriterierna	
Ditt beteende	
Dina kunskaper	
Hur Du ligger till jämfört med andra i klassen	

Något annat. Vad?

3. Vad tycker Du att lärarna ska betygsätta?

Kryssa för de påståenden som Du tycker att ska väga in vid betygsättningen.

Du har uppnått betygskriterierna	
Ditt beteende	
Dina kunskaper	
Hur Du ligger till jämfört med andra i klassen	

Något annat. Vad?

4. Hur mycket anser Du att lärarna tar hänsyn till dessa kriterier i sin betygsättning?

	Mycket	Ganska mycket	Lite	Inte alls
Mina kunskaper				
Hur jag ligger till jämfört med andra i klassen				
Samarbete mellan mig och andra elever				
Samarbete mellan mig och lärare				
Frånvaro				
Om jag lämnar in uppgifter och arbeten i tid				
Planeringsförmåga				
Lektionsarbete				
Provresultat				
Gjorda läxor				
Min personlighet (om jag är positiv eller negativ)				

5. Hur mycket tycker Du att läraren ska ta hänsyn till dessa kriterier i sin betygsättning?

	Mycket	Ganska mycket	Lite	Inte alls
Mina kunskaper				
Hur jag ligger till jämfört med andra i klassen				
Samarbetsförmåga				
Frånvaro				
Om jag lämnar in uppgifter och arbeten i tid				
Planeringsförmåga				
Lektionsarbete				
Provresultat				
Gjorda läxor				
Min personlighet (om jag är positiv eller negativ)				

6. Vad anser Du att lärarna väger in i sin betygsättning i de olika ämnena matematik, historia, svenska och idrott?

Kryssa för de påståenden som Du anser att lärarna väger in vid betygsättningen inom de olika ämnena.

	Matematik	Historia	Svenska	Idrott
Mina kunskaper				
Hur jag ligger till jämfört med andra i klassen				
Samarbete mellan mig och andra elever				
Samarbete mellan mig och lärare				
Frånvaro				
Om jag lämnar in uppgifter och arbeten i tid				
Planeringsförmåga				
Lektionsarbete				
Provresultat				
Gjorda läxor				
Min personlighet (om jag är positiv eller negativ)				

7. Vad tycker Du att läraren ska väga in i sin betygsättning?

Kryssa för de påståenden som Du tycker att ska väga in vid betygsättningen inom de olika ämnena.

	Matematik	Historia	Svenska	Idrott
Mina kunskaper				
Hur jag ligger till jämfört med andra i klassen				
Samarbetsförmåga				
Frånvaro				
Om jag lämnar in uppgifter och arbeten i tid				
Planeringsförmåga				
Lektionsarbete				
Provresultat				
Gjorda läxor				
Min personlighet (om jag är positiv eller negativ)				

8. a) Anser Du att det ska vara ett separat betyg i ordning och uppförande?

Kryssa för det påstående som Du skulle välja.

Ja, i så fall vitsordsbetyg (4-10), som räknas in i medelvitsordet	
Ja, i så fall ett skriftligt omdöme (ex. berömligt, gott, nöjaktig, svagt)	
Nej, det ska räknas in i ämnesbetyget	
Nej, ordning och uppförande ska ej bedömas	

Något annat, i så fall vad?

8. b) Varför svarade du som du gjorde på 8. a)? _____

9. Påverkas betyget om Du inte lämnar in Dina uppgifter och arbeten i tid, och i så fall hur? Skiljer det något mellan de olika ämnena, dvs matematik, historia, idrott och svenska?

10. Påverkas betyget om Du har hög frånvaro, och i så fall hur? Skiljer det något mellan de olika ämnena, dvs matematik, historia, idrott och svenska?

11. Påverkas betyget om Du inte gjort Dina läxor, och i så fall hur? Skiljer det något mellan de olika ämnena, dvs matematik, historia, idrott och svenska?

Tack för Din

medverkan!